

Opgemaakt door **ARAT architecten**
Fraikinstraat 71 | 2200 Herentals | www.arat.be
T 014 24 86 90 | info@arat.be

Opgemaakt te Herentals | november 2018

HUIS MICHEL MOL - CHE-STUDIE

LIGGING	Huis Michel Markt 38 2400 Mol
KADASTRALE GEGEVENS	Mol, Afdeling 4, Sectie F, perceelnummers 1093c en 1094c
DATERING	Zestiende eeuw, tweede helft negentiende eeuw
BESCHERMING	Monument
INVENTARISNUMMER	ID: 52720 (https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/52720)
ONTWERPER	ARAT bvba, architect Philip Baelus Fraikinstraat 71 2200 Herentals www.arat.be T 014 24 86 90 info@arat.be

Inhoud

1	IDENTIFICATIE EN SITUERING	5
2	BESCHERMINGSSTATUTEN	7
3	HISTORISCHE SITUERING	9
	03.01 BEKNOPTE GESCHIEDENIS MARKT	9
	03.02 BOUWGESCHIEDENIS HUIS MICHEL	11
	03.03 OUDE FOTO'S	19
4	SYNTHESE BOUWFASES	25
5	INVENTARISATIE BESTAANDE TOESTAND	27
	05.01 EXTERIEUR	27
	05.02 KELDER	39
	05.03 GELIJKVLOERSE VERDIEPING	41
	05.04 EERSTE VERDIEPING	57
	05.05 ZOLDER	69
6	TUIN	73
7	CONCLUSIE	75
8	LITERATUUR & ARCHIEF	86

I Identificatie en situering

01.01 KADASTRALE GEGEVENS

De woning besproken in deze studie heeft nog een grote oude tuin, die al sinds verschillende eeuwen onlosmakelijk met de woning verbonden is. Perceel 1093c omvat de woning en aangebouwde paardenstallingen. Perceel 1094c is de achtergelegen tuin.

01.02 NAAM 'DE WILDEMAN'

Het herenhuis op de Markt nummer 38 wordt vandaag aangeduid als huis 'De Wildeman', niet alleen door de Molse bevolking maar ook in het beschermingsbesluit van het Agentschap Onroerend Erfgoed. Dit is echter een foutieve benaming, onderzoek in de meetboeken door R. Knaepen en de Molse Kamer voor Heemkunde wees uit dat Huis De Wildeman eigenlijk de woning was die vroeger naast nummer 38 lag, maar afgebroken werd voor het verbreden van de Rivierstraat.¹ De foutieve benaming komt voor het eerst voor in de publicatie van A. Reydams en werd later door andere auteurs overgenomen, maar door R. Knaepen weer rechtgezet.² Tussen Huis Michel en Huis De Wildeman lag van oudsher een smal straatje, dat in de jaren zeventig van de twintigste eeuw verbreed werd tot de huidige Rivierstraat. Helaas werd Huis De Wildeman toen afgebroken. Om alle verwarring te voorkomen wordt de woning Markt nummer 38 in deze studie enkel aangeduid met de naam 'Huis Michel', genoemd naar de laatste eigenaars, de naam die ook gebruikt wordt door de Molse Kamer voor Heemkunde.

1 Gegevens verstrekt door Kamer voor Heemkunde gemeente Mol

2 REYDAMS, A., *De huizen der kom van het dorp Moll*, s.l., 1906

Afb. 2: GRB-kaart 2018 met aanduiding van de beschermde monumenten, rode inkleuring ©Geoportaal

Afb. 3: GRB-kaart 2018 met aanduiding van het geïnventariseerde erfgoed, oranje inkleuring ©Geoportaal

2 Beschermingsstatuten

02.01 GEÏNVENTARISEERD ERFGOED

Herenhuis Michel werd opgenomen in de Inventaris Bouwkundig Erfgoed. Niet alleen de woning, maar ook de achterliggende tuin werd tot aan de Nete opgenomen.

Typologie:	Burgerhuizen
Inventarisnummer:	ID: 52720
Vaststelling:	Vastgesteld sinds 14 september 2009
Vaststellingsbesluit:	Nummer 5825

02.02 BESCHERMD MONUMENT

De woning werd beschermd als monument omwille van het algemeen belang gevormd door de architectuurhistorische waarde: 'Als een qua naam en oorsprong tot de 16de eeuw opklimmend breedhuis dat in 1886 in laat-classicistische stijl werd herbouwd met fraai van stucwerk en lijsten voorziene voorgevel en kroonlijst op modillons met dropmotief.' Het voorstel om ook de tuin met twee grote rode beuken en een oude linde mee op te nemen in de bescherming werd teniet gedaan door de Raad van State op 10 december 2009.

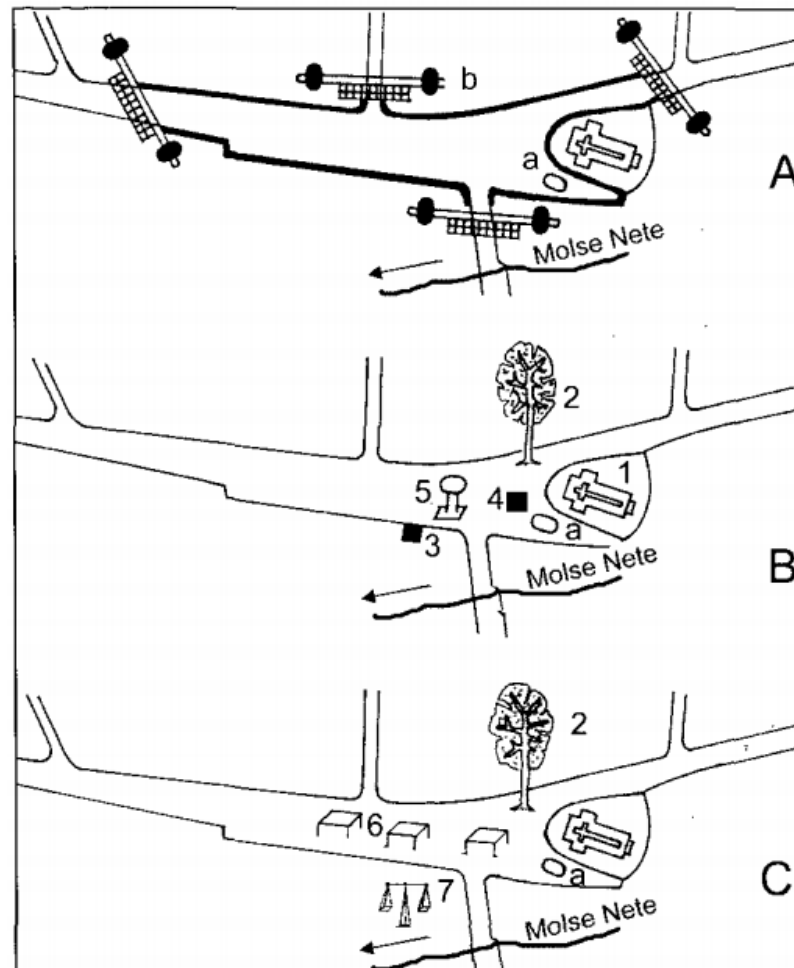
Besluit:	Nummer 3571 en
Datum Besluit:	Beschermd sinds 10 december 2009
Datum Staatsblad:	Nietigverklaring bescherming tuin 10 december 2009 (ID: 11242)

LEGENDE

- > A: de agrarische biest vóór 1209-1218
- > B: de Plaetse en Vrijheid na 1209-1218
- > C: de markt vanaf 1365

- a: veedrenkplaats
- b: draaiboom

- 1: zetel van de schepenen in en voor de kerk
- 2: gerechtsboom (linde)
- 3: gerechtszetel in de herberg
- 4: roepsteen
- 5: schandpaal
- 6: marktkramen
- 7: waag

Afb. 4: De ontwikkeling van centrum Mol ©uit: R. Knaepen en M. Antrop (2002)

Afb. 5: Oude foto's van de Markt ©Erfgoedbank Gemeente Mol

3 Historische situering

03.01 BEKNOPTE GESCHIEDENIS MARKT

Hoewel de respectabele geschiedenis van Huis Michel op zijn minst kan worden teruggebracht tot in de zestiende eeuw, gaat de geschiedenis van de Markt nog verder terug in de tijd. Het staat vast dat Mol volgens de historische landschapsstructuren een meervoudig pleindorp is (zie ook: Knaepen en Antrop 2002). Een pleindorp of pleinnederzetting wordt door Antrop (2015) omschreven als een min of meer geplande structuur rond een centrale open ruimte die oorspronkelijk van de gemeenschap was. De open ruimte had een bodembezetting met gras, in Vlaanderen meestal aangeduid met de term 'dries' of 'biest'. Tot de oudste vormen behoren agrarische pleinen die o.m. gebruikt werden om de dorpskudde bijeen te brengen, evenals de toegangswegen (die verder gaan als driften), met afspanningen aan de dorpsrand. De functie van de plaatst wijzigde in de loop van de tijd. De kerk en het kerkhof werden geplaatst buiten het plein of aan de rand ervan. De rechtspraak werd vaak voor de kerk op het plein gehouden; hiervan getuigen in sommige dorpen nog schandpalen en roepstenen. Wanneer de functie van het plein wijzigde, veranderde dikwijls ook de naam. Wanneer de functie meer juridisch werd, werd het plein 'plaats' genoemd, wanneer de functie commercieel werd, noemde men ze 'markt'.¹ In 1209-1218 evolueerde de agrarisch-pastorale 'biest'² van Mol (huidige Markt) door een hertogelijke vergunning tot een juridische 'Plaetse' en 'Vrijheid', met gerechtslinde en schandpaal. Datzelfde plein verkreeg in 1366 een marktprivilege, waardoor het juridische plein tot een commerciële ruimte werd omgevormd. Het plein zou tot in de jaren zestig van de twintigste eeuw als markt gebruikt worden.³ De juridische term 'Vrijheid' duidde aanvankelijk op een beperkte bewoonde ruimte rond de 'Plaetse'. De *Vrijheid* van Mol schijnt eerst een spreekwoordelijk eiland te zijn geweest, waar de bewoners genoten van de hertogelijke immuniteit tegenover de omgevende heerlijke gebieden met een minder vrije status. In de *Vrijheid* van Mol golden de fundamentele rechten van vrije erfenis en vrije communicatie.⁴

De Markt heeft vandaag nog langgerekte driehoekige vorm, en was tot het midden van de twintigste eeuw aan beide zijden met lindebomen beplant. Het plein was eertijds omgeven door fraaie herenwoningen en herbergen, waarvan de kern opklimmend was tot de veertiende of vijftiende eeuw en huis Michel ook een deel van is. Van deze oude huizen blijft vandaag slechts een klein gedeelte bewaard.⁵ De huizen met oude kern waren gebouwd volgens de typologie van de Kempische dorpswoning en sterk gelinkt aan de historische Markt.⁶

1 ANTROP, M., *Perspectieven op het landschap*, Gent, 2015, p. 104

2 Een biest is de eerder Kempische aanduiding van een dries (ANTROP, M., 2002 & 2015)

3 KNAEPEN, R. en ANTROP, M., 'Gemene pleinnederzettingen in de historisch-rurale Kempen van België en Nederland' in: *Historisch geografisch tijdschrift*, 2002, nummer 1, p. 28

4 KNAEPEN, R. en ANTROP, M., 2002, p. 28

5 AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, <http://erfgoedbank.gemeentemol.be/Detail/default.aspx?id=4419> (09-04-2018)

6 RUHE, H., *Het dorpswoonhuis in de Kempen*, Zaltbommel, 1980: 109

BEKNOPT OVERZICHT

vóór 1582: bouw van een woning

1865: uitbreiding van perceel en aanpassing dienstgebouwen

1866: aankoop woning door vrederechter Jansen

1887: verbouwen van de voorgevel tot neoclassicistische gevel, gepaard met interieuraanpassingen, verbinding tussen achtergevel en dienstgebouw

ca. 1905-1915: uniformisering van de achtergevel en uitbouw salon, interieuraanpassingen in traditionele stijl

1951: in de voorgevel werd een nieuwe deur aangebracht voor het inrichten van de tandartspraktijk, dit ging samen met enkele interieuraanpassingen

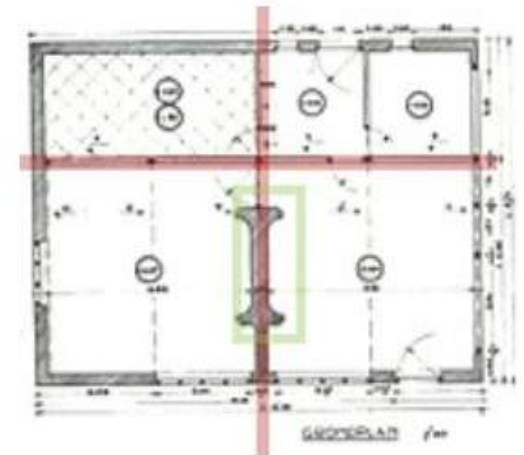
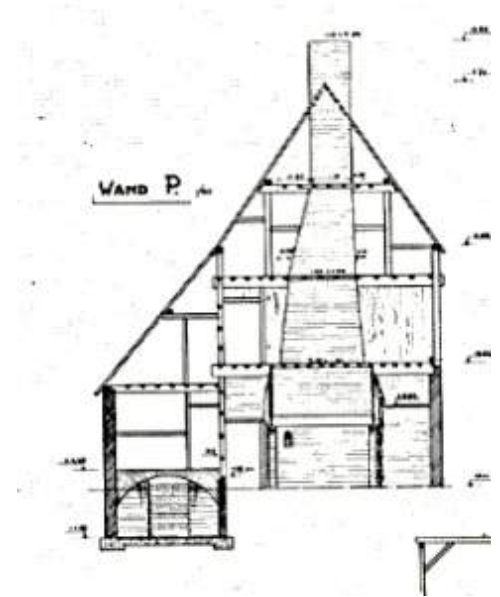
1966: de zijgevel aan de Rivierstraat werd voorzien van een voorzetmuur met nieuwe bakstenen en nieuwe raamomlijstingen. De verdieping op het dienstgebouw werd verhoogd. Enkele raamopeningen werden gewijzigd.

Afb. 6: 1712 Fricx-kaart ©Geoportaal

Afb. 7: 1771-78 Kabinetskaart Oostenrijkse Nederlanden ©KBR

Afb. 8: Typeplan en -sneede Kempische dorpswoning
©Overgenomen uit RUHE, H. (1980)

03.02 GESCHIEDENIS HUIS MICHEL

ZESTIENDE EEUW

Wanneer Huis Michel precies gebouwd werd is niet bekend. Net zoals andere oude gebouwen aan de Markt heeft het een kern uit de zestiende eeuw.¹ In 1582 werd het huis al opgenomen in het Meetboek door ommeloper Meester Wilm Vreys. Het stuk grond telde toen 41 roeden.² Net zoals veel andere woningen aan de Markt, waarvan er omstreeks de jaren '60 van de twintigste eeuw zeer veel werden gesloopt, groeide huis Michel vanuit de typologie van het Kempische dorps huis.³ Een Kempisch dorps huis had een nok evenwijdig aan de straat, en meestal vier vertrekken op de gelijkvloerse verdieping. Het was een smal en langgerekt gebouw, zeker geen diephuis. Vaak had het een kruisvormig grondplan, bestaande uit twee grote leefruimtes langs de straatzijde, met daartussen een dragende muur, die centraal een tweezijdige massieve schouw bevatte en achteraan een tweede travee met een gewelfde kelder, met daarboven een opkamer en ernaast de mooskeuken en/of een berging. Veel van deze oude Kempische dorpswoningen zijn aanvankelijk als een vakwerkbouw opgetrokken, met houtskelet en lemen wanden. Later begon in de steden het versteningsproces, voornamelijk door overheidsvoorschriften in verband met brandgevaar. Allereerst werd daarbij de stro- of rietdekking vervangen door pannen of leien. Vervolgens werden de houten of lemen wanden vervangen door stenen muren, te beginnen met de zijgevels, die vaak gemeenschappelijk waren. Ten slotte veranderde ook de constructie, waarbij het houten geraamte verdween en plaats maakte voor balkdragende muren.⁴ Door eeuwenlang verbouwen blijft van dergelijke Kempische woningen slechts sporadisch iets bewaard. Het door dr. Ruhe als het fraaiste Kempische dorps huis in de hele Kempen omschreven huis met adres Markt 37, werd helaas ook gesloopt.

Vooraf de negentiende-eeuwse verbouwingen maken dat er van de oude structuur weinig direct zichtbaar is, plafonds en muren verdwenen achter pleisterlagen, waardoor bouwsporen aan het zicht onttrokken blijven. Het optrekken van de voorgevel maakte dat er een nieuwe dakconstructie nodig werd, waardoor ook hier niets te herkennen is van deze oude bouwtypologie.

ZEVENTIENDE EEUW

Vanaf de zeventiende eeuw zijn de eigenaars van Huis Michel bekend, ze staan nauwkeurig opgelijst in de meetboeken bewaard in het archief van de gemeente Mol.⁵ In het meetboek van 1606-1625 werd genoteerd dat het huis eigendom was van Cornelis Keenens, hij werd eigenaar in 1622. Vervolgens ging het huis in 1665 over op Joris Ooms, die het vervolgens voor 1/3de overgaf aan Adriaen Huysmans en voor 2/3de aan Albert Cornelis. Het deel van Adriaen Huysmans betrof een *huys, schuur en erve*.

ACHTTIENDE EEUW

In 1729 kwam het deel van Albert Cornelis in het bezit van Jan Cluyts, gehuwd met Maria Elisabeth Huysmans. In 1741 werden de twee delen terug samengevoegd en eigendom van Jan Theeuws. Het stuk was wederom 41 roeden groot.

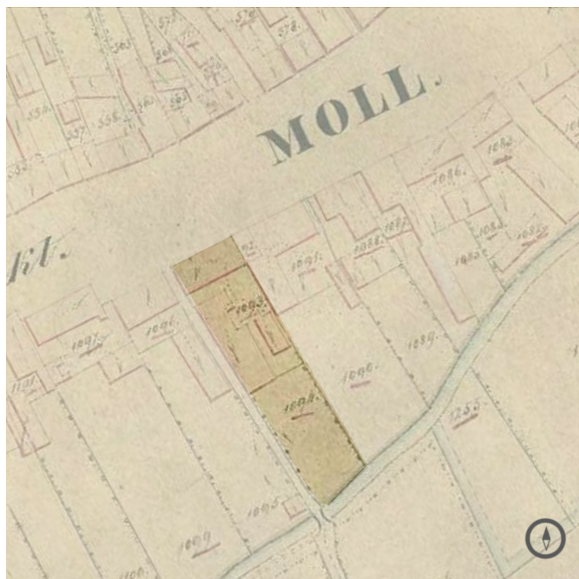
1 <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/52720> (19-10-2018)

2 Opzoekingswerk verricht door de Kamer van Heemkunde gemeente Mol

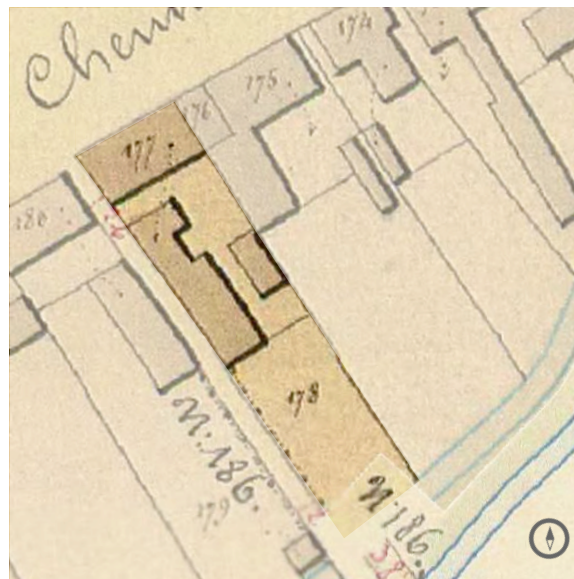
3 RUHE, H., *Het dorpswoonhuis in de Kempen*, Zaltbommel, 1980: 109

4 RUHE, H., *o.c.*, 1980: 11

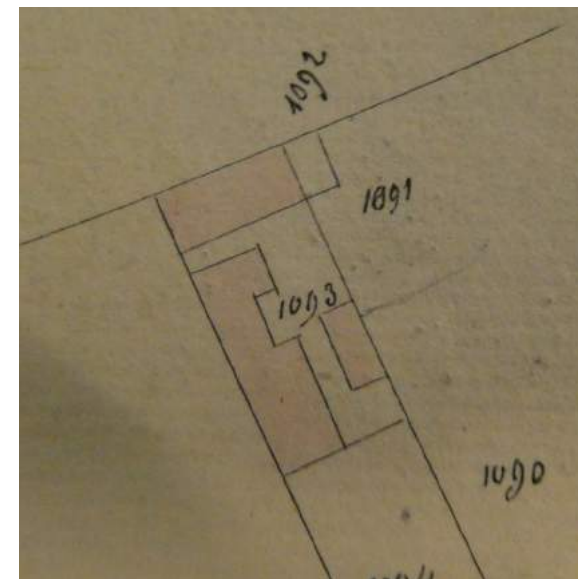
5 Een volledig overzicht van alle eigendomsgegevens van perceel F1093 en F1094 werd verstrekt door de Kamer van Heemkunde Mol

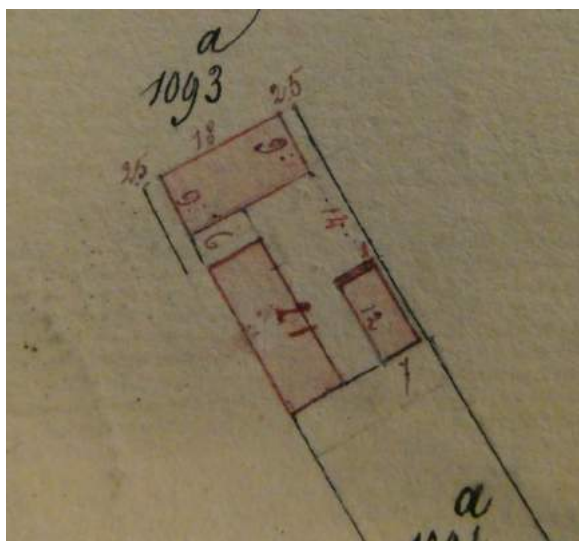
Afb. 9: 1834 Primitief kadaster ©Rijksarchief

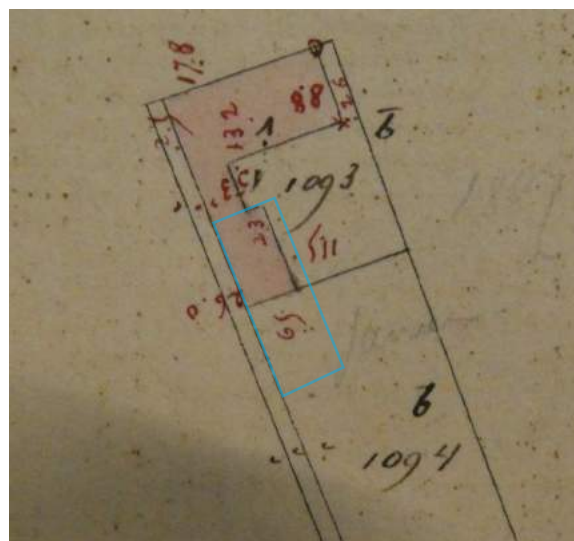
Afb. 10: 1843-45 Atlas Der Buurtwegen ©Geoportaal

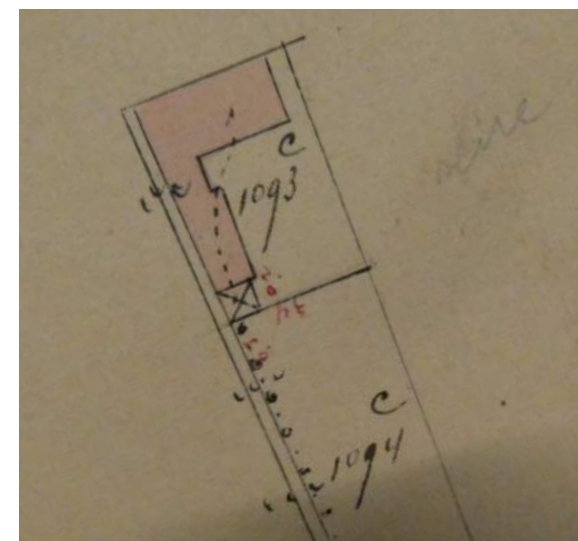
Afb. 11: Situatie vóór 1865 ©Kadasterarchief Antwerpen

Afb. 12: Situatie in 1865 ©Kadasterarchief Antwerpen

Afb. 13: Situatie in 1887, in potlood de naam Jansen, in blauw de vroegere voetafdruk vd aanbouw ©Kadasterarchief Antwerpen

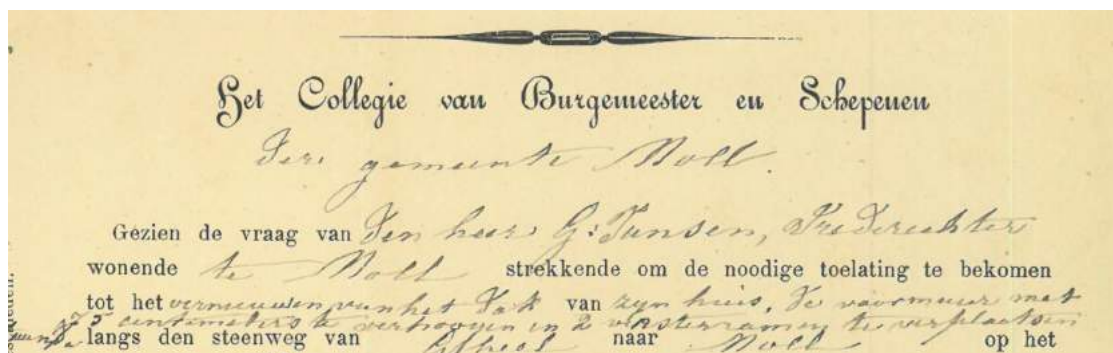

Afb. 14: Situatie in 1889, in potlood mogelijk de tekst 'serre' af te leiden ©Kadasterarchief Antwerpen

NEGENTIENDE EEUW

In 1834 werd de woning geregistreerd in het primitief kadaster. Het eigendom bestond toen uit perceel 1093 - huis en plaats, 09a13ca groot - en perceel 1094 - moestuin, 07a69ca groot. Het behoorde toe aan Petrus Josephus Theeuws. (Afb. 9) In 1848 werd het huis verkocht aan pastoor Martinus Hendricus Schellens, Constance Schellens kreeg het vruchtgebruik. De bebouwing omvatte toen een woonhuis, stal en schuur. Enkele jaren later, in 1857, werd het eigendom verkocht aan Jan Frans Frison-Vermeulen. Hij stond in voor veel kunstig smeedwerk in de gemeente Mol, hij was een zeer begaafde smid. Het is een mogelijkheid dat de smeedijzeren poort links van huis Michel door hem werd vervaardigd. Dit vermoeden wordt versterkt door een kadastrale mutatieschets uit 1865, die laat zien dat er een smalle doorgang tussen de twee woningen werd verwezenlijkt. Aangezien de totale oppervlakte van de twee percelen 1093 en 1094 gedurende de hele negentiende eeuw niet wijzigde, maakt dat de enige conclusie kan zijn dat een deel van het woonhuis werd afgebroken. (Afb. 12) (Afb. 16) Deze smalle doorgang bestaat vandaag nog. Hoe het afgebroken bouwonderdeel eruit zag is niet af te leiden uit de mutatieschetsen, wat wel af te leiden is, is de breedte van 2,5 meter. Wellicht ging het over een kleinere aanbouw van één verdieping, aangezien de linkerzijgevel ouder is dan 1865. Mogelijk ging het over een gebouwtje op een oudere doorgang, aangezien de huizen van de Markt geen volledig gesloten bebouwing vormden, er kwamen meer doorgangen met poort voor. Tegelijkertijd zien we dat de langgerekte aanbouw werd vervangen door een iets minder diepe aanbouw. Wellicht diende het als atelier en smidse.

In 1866 werden de woning en tuin verkocht aan de Molse vrederechter Benoit Jozef Gustave Jansen, gehuwd met Maria Theresia Sidonia Lycops.⁶ Hij liet de woning tussen 1886 en 1887 in laat-classicistische stijl verbouwen.⁷ De voorgevel werd verhoogd en voorzien van fraai stucwerk en een kroonlijst op modillons. Om de verhoging mogelijk te maken wijzigde de dakhelling, wat vandaag nog zichtbaar is aan een mooi bouwspoor in een muur op zolder. (Afb. 17 op pagina 14) Om dit bouwspoor in de zijgevel te verbergen heeft men destijds een bepleistering aangebracht. In dezelfde bouwfase werden twee ramen verplaatst, wellicht om de raamopeningen van de gelijkvloerse en eerste verdieping uit te lijnen, teneinde duidelijke traveeën in de gevel te brengen. Hiernaast werd het kleine bijgebouw afgebroken en het grote bijgebouw herbouwd in een kleinere voetafdruk. Bouwsporen lijken aan te geven dat het grote bijgebouw gedeeltelijk bewaard bleef en niet volledig werd herbouwd. Het dienstgebouw werd door een nieuw verbindingsvolume met de achtergevel van het woonhuis verbonden. (Afb. 13) Helaas omvat de bouwvergunning bewaard in het gemeentearchief van Mol geen plannen of gevelzichten. (Afb. 15) In 1889 werd aan de achterzijde van dit dienstgebouw een vierkante aanbouw geplaatst. Wellicht gaat het hier over een serre of andere lichte constructie, aangezien het volume niet rood ingekleurd werd maar met een kruis werd aangeduid. Bovendien lijkt in potlood het woord 'serre' zichtbaar te zijn. (Afb. 14)

Afb. 15: Bouwaanvraag van 19 april 1886 ©Archief gemeente Mol

	°1093 huis en plaats	°1094 (moes)tuin	samengeteld
1834	09a13ca	07a69ca	16a82ca
1865	07a97ca	08a85ca	16a82ca
1887	05a62ca	11a20ca	16a82ca
1889	06a40ca	10a42ca	16a82ca

Afb. 16: Tabel met oppervlaktes van de 2 percelen

⁶ Akte notaris Verdonck bij aankoop van het huis door familie Michel-Vangenechten ©Familiearchief Michel

⁷ Gemeentelijke Archief Molse Kamer voor Heemkunde, 1.778.511, Bouwaanvragen, 1860-1890, nummer 846-E

Afb. 17: In het metselwerk van de zijgevels is vanaf de zolder een mooi bouwspoor zichtbaar: daar waar de gevel in 1886-1887 werd verhoogd bleef de oude metselwerk-vlechting bewaard, waardoor het vroeger niveau en helling van het oude dak nog af te lezen is

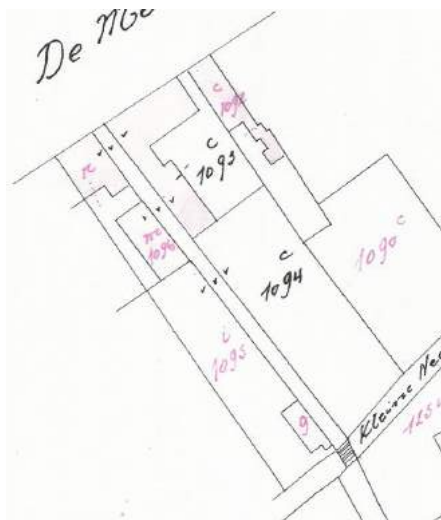
Ondanks de nauwkeurige mutatieschetsen blijft één deel van het gebouw ongetekend, zelfs op een kadastraal uittreksel uit 1969 en 1988 staat dit niet getekend. Het gaat over de uitbouw met torentje aan de achtergevel. De precieze bouwdatum kan dus niet achterhaald worden. Hoewel de achtergevel in een geheel andere stijl werd opgevat als de neoclassicistische voorgevel, was dit een gegeven dat in meerdere negentiende-eeuwse herenwoningen voorkwam. De achtergevels hadden namelijk een minder representatief karakter en werden over het algemeen soberder uitgewerkt. Bij veel negentiende-eeuwse woningen resulteerde dit in een bepleisterd en gedecoreerde voorgevel en een achtergevel met zichtmetselwerk. De aanbouw met torentje in huis Michel werd met bijzonder veel zorg ontworpen en uitgevoerd. Vermoedelijk is deze aanbouw en het hele gevelconcept van de achtergevel in een iets latere periode uitgevoerd dan de bepleistering van de voorgevel. De bepleistering aan de voorzijde enerzijds, en de knipvoegen met roodschildering aan de achtergevel anderzijds, zijn twee afwerkingstechnieken die gebruikt werden als men door verschillende of ingrijpende verbouwingen met veel bouwsporen achterbleef. De afwerking liet toe dat deze bouwsporen (grotendeels) aan het zicht onttrokken werden. De bouwsporen worden meer in detail besproken in deel 5, verder in deze studie.

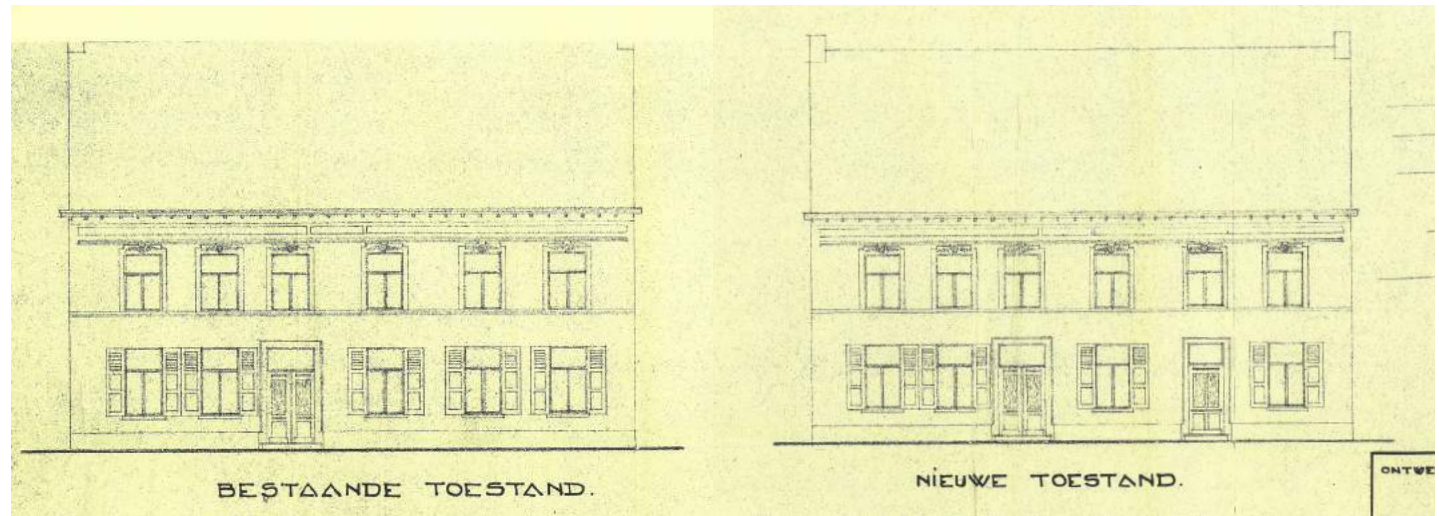
Afb. 18: Typische manieren om bouwsporen te verbergen: cementering van het oudste deel van de gevel, met ingetrokken schijnvoegen om natuursteenparament na te bootsen

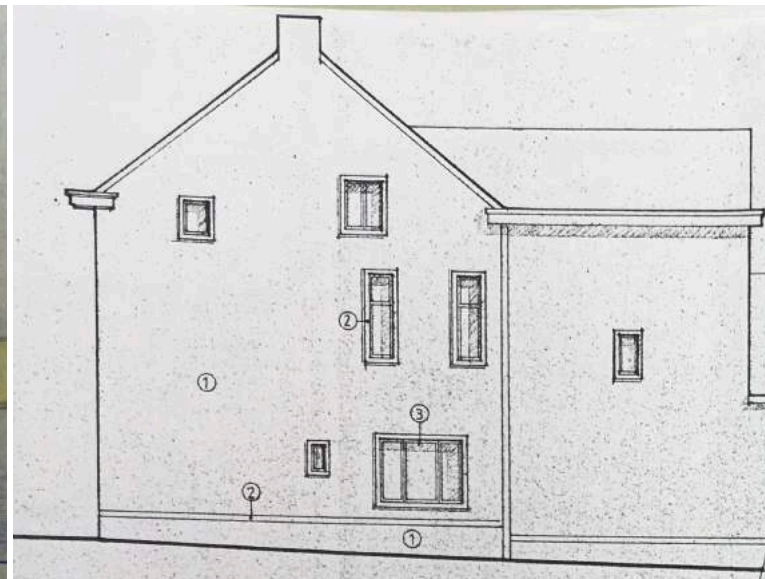
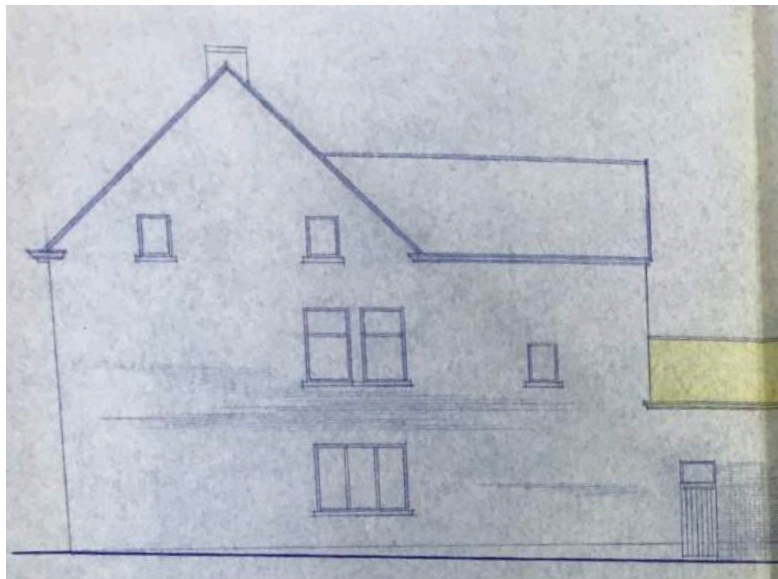
Afb. 19: Oude bakstenen met knipvoegen en roodschildering, om terug strak afgelijnde stenen te bekommen

Afb. 20: 1969 Kadastraal uittreksel, verkregen via fam. Michel

Afb. 21: 1951 Bouwaanvraag voor het aanpassen van de voorgevel, architect J. Eysermans uit Mol voor Emiel Michel. Er werd een bijkomende deur geplaatst naar de tandartspraktijk, maar vreemd genoeg werden er geen wijzigingen getekend op het plan van de gelijkvloerse verdieping. Toch zijn er vanbouwuitgevoerd in het interieur, die onlosmakelijk verbonden zijn met het toevoegen van de nieuwe inkomdeur ©bouwaanvraag verkregen via fam. Michel

Afb. 22: De bestaande toestand van de gevel, links in 1966 en rechts in 1988 ©G.A.M.K.H.

TWINTIGSTE EEUW

Gedurende de twintigste eeuw bleef de kadastrale situatie onveranderd. In 1907 stierf mevrouw Jansen-Lycops, ze liet het huis na aan haar drie kinderen Maria Jansen, Gabrielle Jansen (gehuwd met Jopseph Helsen) en Elisabeth Jansen (gehuwd met Gustave Dumortier), op voorwaarde dat haar man vruchtgebruik zou behouden over de woning. Hij overleed in 1932.⁸ In de twintigste eeuw onderging de woning nog veranderingen. Aan het begin van de twintigste eeuw, vóór 1932, werd een uitbouw verwezenlijkt en werden de twee salons links van de inkomhal heringericht. Vermoedelijk gebeurde dit omstreeks 1905-1910.

In 1951 werd de woning gebruikt als volgt:

- de twee plaatsen links van de gelijkvloerse verdieping en twee kamers boven werden verhuurd aan Hanssens-Peeters (maandelijkse huurprijs 700fr)
- twee kamers en de helft van de palier op de verdieping werden verhuurd aan Van Duffel-Wijnen (huurprijs 300fr)
- twee plaatsen en de mansardekamer op de verdieping werden verhuurd aan Van Loon (maandelijkse huurprijs 200fr)
- de overige plaatsen van het woonhuis waren ongebruikt

Erfgenamen Dumortier en Helsen verkochten de woning in juli 1951 aan de heer en mevrouw Michel - Vangenechten. De verhuurcontracten waren verlopen na het verkopen van de woning. Tandarts Michel zou in dat jaar nog een bouwaanvraag indienen voor het inrichten van zijn praktijk.⁹ In 1951 werd door de toenmalige eigenaar tandarts Michel een bouwaanvraag ingediend om verbouwingswerken uit te voeren aan de voorgevel. Het raam in de vijfde travee werd verbouwd tot een deur. Hierachter kwam een nieuwe inkomhal naar de praktijkruimte van de tandarts.¹⁰ Voor het verwezenlijken van deze nieuwe inkom werden tussenwanden in de twee salons aan de voorzijde van het interieur geplaatst. Het vroegere stucwerk uit 1887 wordt hierdoor nog steeds onderbroken door de wanden.

In 1966 werd een bouwaanvraag ingediend om toelating te verkrijgen om een extra verdieping te bouwen op het koetshuis. Deze werken werden echter niet uitgevoerd. Wel werd de volledige zijgevel bekleed met zogenoemde *plaketten*, vandaag meestal aangeduid als steenstrips. De raamopeningen kregen een omlijsting in witte steen. In datzelfde jaar werden voorbereidingen getroffen om huis De Wildeman af te breken om de Rivierstraat te verbreden in functie van de toegangsweg tot het nieuwe zwembad.¹¹ In 1988 werd een aanvraag ingediend om een extra raamopening te maken in de zijgevel aan de Rivierstraat, maar ook dit werk werd nooit uitgevoerd. Vreemd genoeg staat op het bijgevoegd kadastraal uittreksel uit 1988 de aanbouw met toren aan de achtergevel nog steeds niet getekend.¹²

Verder zijn er nog een aantal twintigste-eeuwse verbouwingen die moeilijker gedateerd kunnen worden. Zo werd de negentiende-eeuwse trap verbouwd tot de huidige trap. Mogelijk ging dit samen met de uitbouw en herinrichting van de salons. Over het algemeen werden de verbouwingen wel uitgevoerd volgens een bepaalde historische continuïteit en met voldoende aandacht voor esthetiek en kwaliteit.

8 Akte notaris Verdonck bij aankoop van het huis door familie Michel-Vangenechten ©Familiearchief Michel

9 Familiearchief Michel, Bouwaanvragen, 1951, nummer 83046

10 Familiearchief Michel, Bouwaanvragen, 1951, nummer 83046

11 Gemeentelijk Archief Molse Kamer voor Heemkunde, Bouwaanvragen, 1966 nummer 147

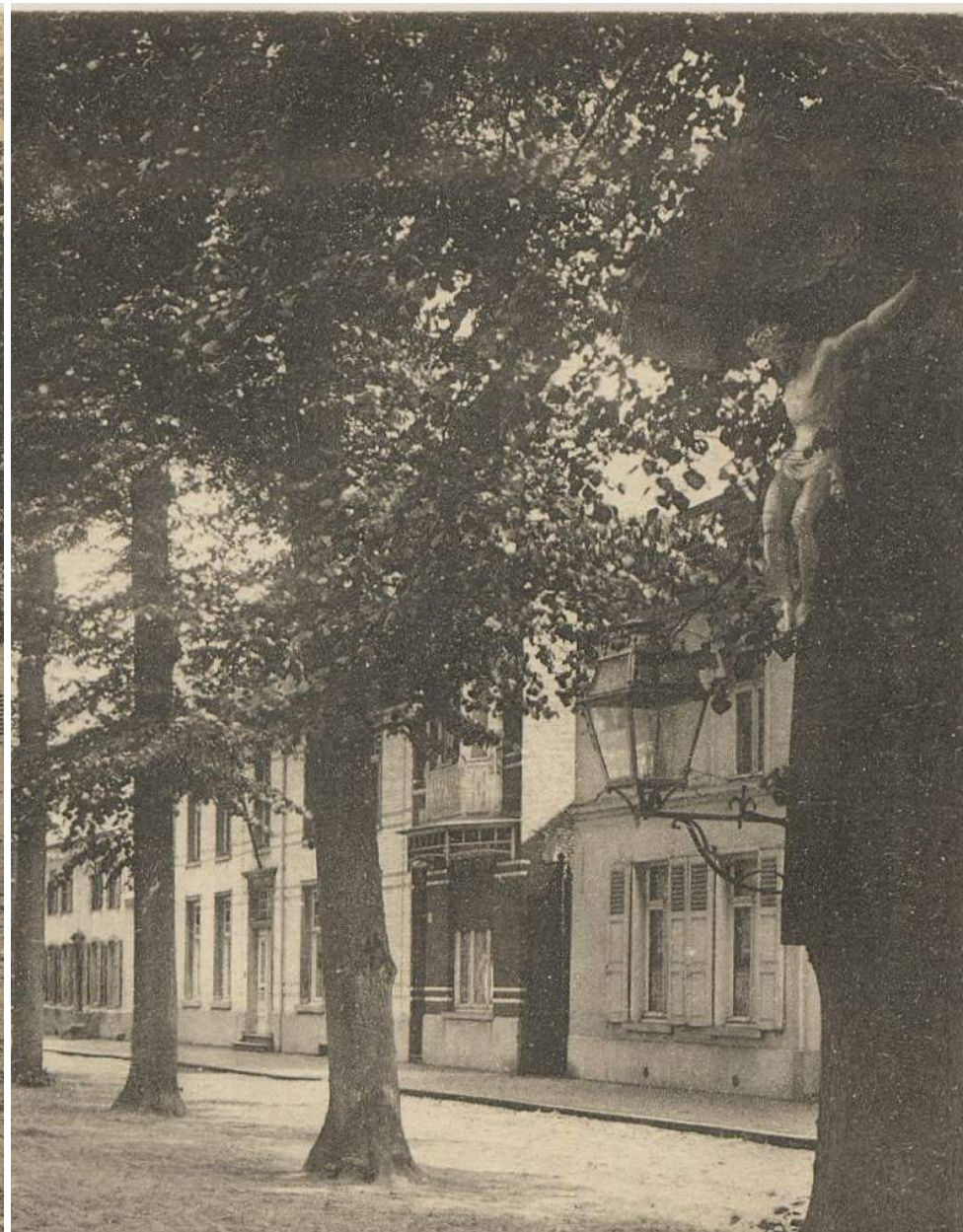
12 Gemeentelijk Archief Molse Kamer voor Heemkunde, Bouwaanvragen, 1988 nummer 17

Afb. 23: Een foto genomen vóór 1900, in dat jaar werd het huis links van Huis Michel afgebroken en door het huidige gebouw vervangen. (huisnummer 36) Rechts van Huis Michel is Huis De Wildeman nog zichtbaar, afgebroken voor het verbreden van de Rivierstraat. De smeedijzeren poort tussen huis Michel en woning nummer 36 blijft heden bewaard. De linkerzijgevel van huis Michel is vandaag gecementeerd met hierin getrokken schijnvoegen, dit is op deze oude foto niet te zien. ©Erfgoedbank Mol

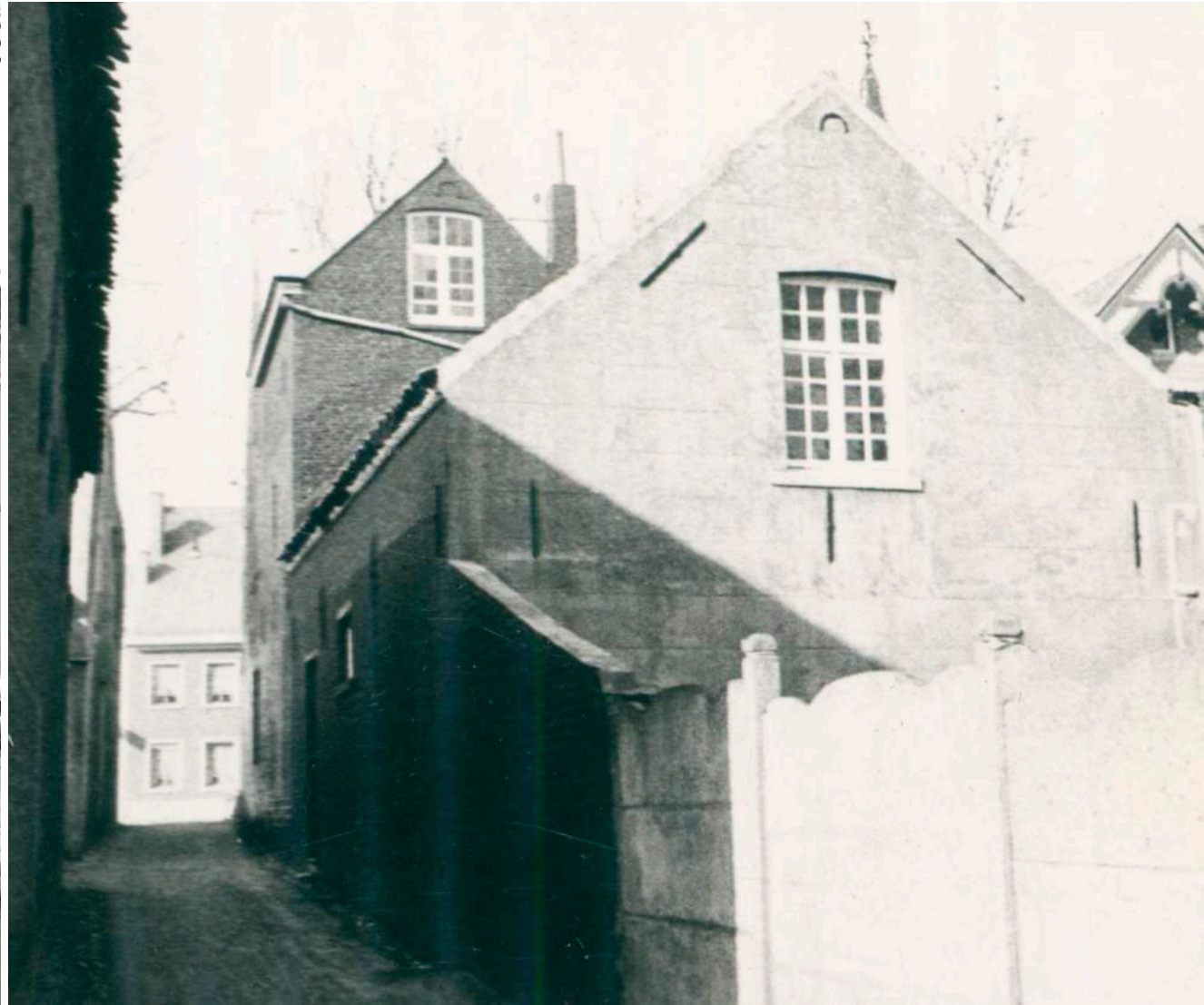
Afb. 24: De oudste foto van huis Michel die werd teruggevonden, vóór 1900, maar nog vóór het verbouwen van de gevel van huis De Lelie, nummer 34 ©Erfgoedbank Mol

Afb. 25: Foto begin twintigste eeuw ©Erfgoedbank Mol

Afb. 26: Foto's waarop de smalle Rivierstraat nog zichtbaar is, rechts het echte Huis De Wildeman, afgebroken voor het verbreden van de Rivierstraat, wat gebeurde in 1969 ©Erfgoedbank Mol

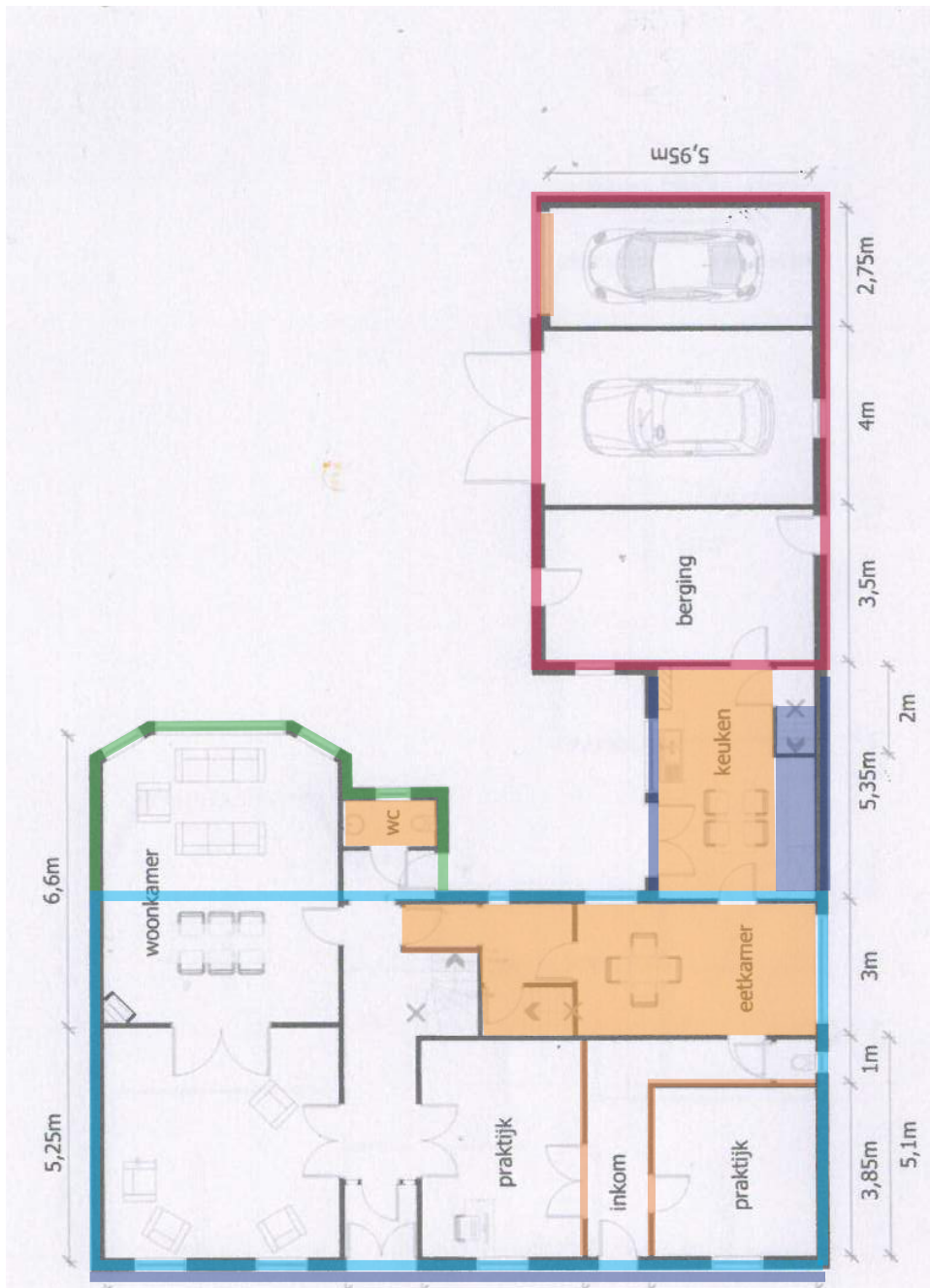
Afb. 27: Een zeldzame foto vanuif het Rivierstraatje nog vóór het verbreed werd en de zijgevel voorzien werd van een nieuwe buitenschil in 1961

Afb. 28: Datum onbekend ©Erfgoedbank Mol

Afb. 29: Oude luchtfoto, datum onbekend ©Erfgoedbank Mol

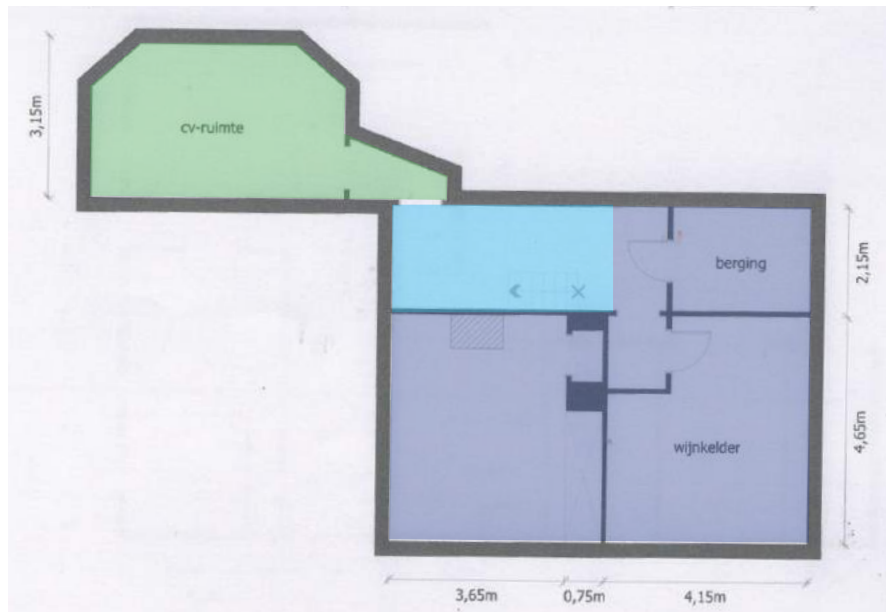
Afb. 30: Plan gelijkvloerse verdieping ©De Boer en partners

Afb. 31: Plan eerste verdieping ©De Boer en partners

4 Synthese bouwfases

- > ca. 1550 tot negentiende eeuw: woning gegroeid uit het type van het [Kempische dorpshuis](#)
- > ca. 1865: [dienstgebouw](#) smid Jan Frans Frison
- > 1887: verbouwing gevel tot [neoclassicistisch geheel](#), verfraaiing van het interieur, Vrederechter jansen
- > begin 20ste eeuw, ca. 1905-1915: [uitbouw achteraan](#), uniformisering van de achtergevel in neostijl, aanpassen van de twee salons, burgerlijke interieurs in traditionele vormgeving
- > tweede helft 20ste eeuw: [moderne aanpassingen en herinrichting](#)

Afb. 32: Plan kelder ©De Boer en partners

Afb. 33: Aanduiding raamopeningen omstreeks 1887

5 Inventarisatie bestaande toestand

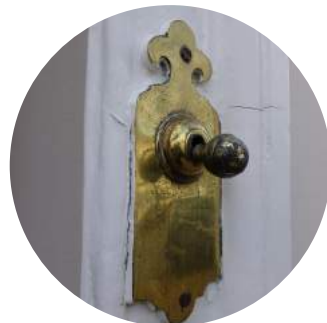
05.01 EXTERIEUR

VOORGEVEL

De voorgevel toont ons een vrijstaand dubbelhuis met bepleisterde en beschilderde lijstgevel op arduinen plint. De gevel omvat zes traveeën en twee bouwlagen onder zadeldak (nok parallel aan de straat, leien en kunstleien). Het neoclassicistisch gevelconcept van 1886-1887 bleef zeer goed bewaard. De gevel heeft een horizontaal karakter, wat geaccentueerd wordt door de doorgetrokken lekdrempels van de ramen van de eerste verdieping en de klassieke gevelaflijning bovenaan. De gevelaflijning is samengesteld met een architraaf, een stucwerk fries met rozetten en een houten kroonlijst op tandlijst. De modillons van de kroonlijst zijn voorzien van een fraai dropmotief. De oude gevelankers zijn door het bepleisteringen licht verzonken in de gevel, soms bijna volledig verborgen. Ze zijn enkel zichtbaar bij de moerbalken van de gelijkvloerse verdieping.

De gevel heeft nog veel oorspronkelijk schrijnwerk, in rechthoekige muuropeningen maar met recenter groen glas-in-lood. De ramen op de gelijkvloerse verdieping zijn beluikt. De luiken werden echter al een keer vernieuwd. Ze passen niet meer achter de oorspronkelijke luikwervels en zijn nu met een klemmetje aan de achterzijde vastgezet in de gevel. De ramen van de eerste verdieping kregen een geprofileerde omlijsting, vermeerderd met een sculpturaal uitgewerkt paneel met cartouchesleutel en rankwerk. Het raam boven de deur omvat nog onderdelen van een oude houder voor vlaggenstok. Alle ramen hebben gelijkaardige detailleringen in het schrijnwerk. Enkel de twee vensters van de uiterst linkse traveeën hebben op de gelijkvloerse verdieping nog een bijkomende versiering op het knooppunt tussen kalf en stolpnaald. Historische foto's tonen aan dat dit detail aanwezig was bij alle ramen van de gelijkvloerse verdieping. Wat ook duidelijk wordt aan de hand van deze foto's is dat de vensters vroeger niet met glas-in-lood waren ingevuld. Vermoedelijk werd dit aangebracht omstreeks het midden van de twintigste eeuw. Tevens zichtbaar zijn de zonneweringen in glas-in-lood, die aan de binnenzijde van het raam werden aangebracht. Dit had tot doel de interieurafwerking tegen UV-licht te beschermen. De zonneweringen zijn vandaag verdwenen, maar bij de meeste ramen bleef een latje aan de binnenzijde bewaard, waarachter het paneel werd geschoven en zo vast stond in het kozijn. Dergelijke zonnewering werd overbodig na het vervangen van het oude glas door het huidige glas-in-lood.

De oorspronkelijke dubbele deur kreeg een sobere geprofileerde omlijsting, ook hier bleef het oorspronkelijk schrijnwerk bewaard, alsook een oude trekbel. De deur in de vijfde travee werd toegevoegd in 1951, maar werd in gelijkaardige stijl uitgewerkt. Behalve deze deur, de vernieuwde luiken en het gewijzigde vensterglas bleef de gevel onveranderd bewaard ten opzichte van foto's uit het einde van de negentiende en begin twintigste eeuw. In de plint uit blauwe hardsteen zijn twee gietijzeren verluchttingsroosters bewaard. De twee kelder-raampjes zijn recenter. De doorgang naast het huis is afgesloten met een smeedijzeren hek. Door zettingen in de zijgevel en verbouwingen aan de zijgevel van nummer 36 zijn de poortvleugels verzakt. De hardstenen dorpel onder de poort bleef bewaard. De poort is vermoedelijk ouder dan de neoclassicistische gevel.

Aanbouw begin 20ste eeuw

Oude kern woonhuis

LINKERZIJEVEL

De aanvankelijke gevel, zonder de uitbreiding aan de tuinzijde, werd bepleisterd met een cementering. Deze afwerkingslaag is nog niet zichtbaar op historische foto's, wanneer de laag werd aangebracht is niet bekend. (Afb. 35) In de cementlaag werden lijnen getrokken, om natuursteen en voegwerk te imiteren. Ter hoogte van de eerste verdiepingsvloer zijn twee oude X-vormige ankers zichtbaar, deze maken deel uit van het oude huis vóór de aanpassing in 1887.

Het raam ter hoogte van de zolder is een oud raam, met authentiek schijnwerk, geprofileerde glasroedes, deels bewaarde ambachtelijke mondgeblazen beglazing, fraaie ingewerkt knieren en sluiting met draaibare makelaar. De onderzijde komt gelijk met de bovenzijde van de zoldervloer. Het raam is ouder dan 1887, mogelijk zelfs laat achttiende-eeuws, de klein-houtverdeling werd in de laat-negentiende-eeuwse ramen nergens gebruikt, men verkoos zowel in voor- als achtergevel ramen met grotere glasoppervlaktes. Aan de binnenzijde van het raam is zichtbaar dat het bovenlicht ervan verwijderd werd, vermoedelijk werd het tijdens de verbouwingen uit 1887 of 1966 herplaatst in de zolderverdieping. (Afb. 34)

De schoorsteen aan de overgang tussen de aanbouw en de oude gevel werd waarschijnlijk gelijktijdig met de aanbouw uit ca. 1910 toegevoegd. Het element zorgde voor de rookafvoer van de CV-kelder.

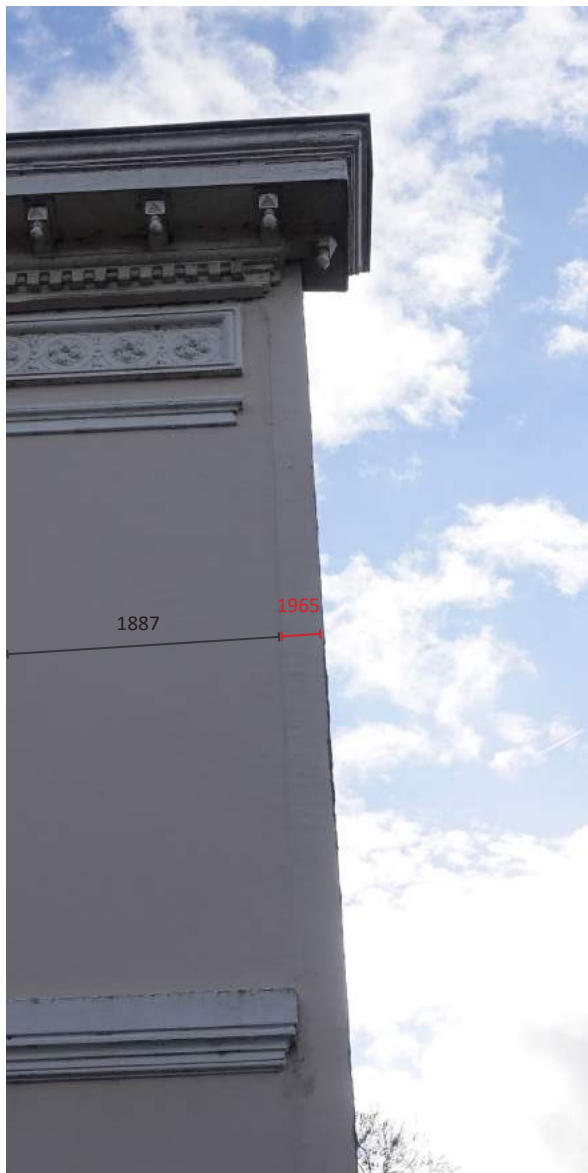
De zijgevel vertoont enkele structurele scheuren.

Afb. 34: Herplaatst oud raam

Afb. 35: De zijgevel is op deze oude foto nog niet bepleisterd

Afb. 36: Bouwspoor nieuwe bakstenen zijgevel

RECHTERZIJGEVEL

De bouwaanvraag voor het aanpassen van de gevel sprak van steenstrips, maar uiteindelijk werd voor de hele gevel een nieuwe steen gemetseld. Dit resulteerde in een verdikking van de muur, wat aan de voorgevel een bouwspoor nalaat. De gevelankers verdwenen achter het nieuwe metselwerk. De raamopeningen in de deze gevel zijn niet oorspronkelijk. Oude foto's laten wel raamopeningen zien ter hoogte van de zolderverdieping, momenteel het uiterst linkse raam. Al het schrijnwerk in deze gevel werd vernieuwd en voorzien van een nieuwe stenen omlijsting. Hoewel de ingreep uit de jaren zestig netjes werd uitgevoerd, past het ritme en het uitzicht van de gevel echt niet bij het negentiende-eeuws karakter van de voorgevel.

Onderaan de gevel is een keldergat zichtbaar, waarlangs de kolen tot in het kolenkot in de kelder werden geschept.

De muur met afgeschuinde bovenzijde tussen de betonnen schutting en het dienstgebouw is de plaats van de afgebroken serre die in 1889 werd toegevoegd.

Afb. 37: Oude foto's van de zijgevel, beide vóór 1966

Afb. 38: Keldergat voor kolen

ACHTERGEVEL

De achtergevel evenals de verbindingsvleugel zijn opgetrokken uit baksteen met knipvoegen op gecementeerde plint, verlevendigd door sierankers en gecementeerde muurbanden. De bakstenen van de achtergevel zijn nog oude handvormstenen, voor de nieuw toegevoegde delen waaronder de verspringende achtergevel met torenvormige uitbouw en de verbinding tussen woonhuis en dienstgebouw, werden opgetrokken met machinaal gevormde bakstenen. Het metselwerk van de machinaal gevormde stenen werd niet ingevlochten met de oude stenen. Toen men aan het begin van de twintigste eeuw de uitbouw en toren toevoegde heeft men de speklagen, knipvoegen en roodschildering aangebracht om het verschil in metselwerk weg te werken en de geveldelen te uniformiseren.

Op het moment dat de oude trap vervangen werd door de huidige trap heeft men het raam van de gelijkvloerse verdieping voor de helft dichtgemetseld. Dit laat een duidelijk bouwspoor na. Het feit dat de speklagen ter hoogte van de raamdorpels niet overal overeenkomen heeft te maken met het niveauverschil tussen de eerste verdieping van het oude woonhuis en dit van de aanbouw. De speklagen laten met andere woorden zien waar aanpassingen aan de achtergevel gebeurden.

De achtergevel van de verbinding tussen woonhuis en dienstgebouw was aanvankelijk niet gecementeerd, dit gebeurde in de tweede helft van de twintigste eeuw. De luifel die het terras overdekt is een recente constructie, aan bouwspoor geeft aan dat het gaat over een vervanging van een oudere luifel.

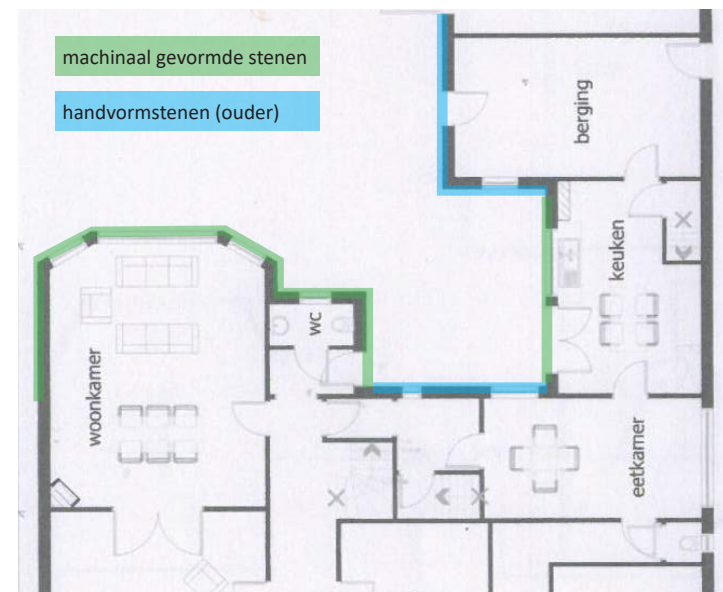

oudste kern

ca 1865

1887

ca 1905-1915

De verspringende achtergevel heeft een overkragend dak met sierlijk uitgewerkte windborden met ajourwerk. De segmentbogige muuropeningen werden ingevuld met groen glas-in-lood, wat mogelijk nog te dateren is aan het begin van de twintigste eeuw. De kleurstelling van het schrijnwerk is mogelijk nog deels oorspronkelijk, de witte kleur van de ramen lijkt dit niet te zijn. In functie van het herschilderen van het schrijnwerk is stratigrafisch onderzoek aangewezen.

Het torentje is bekroond met een torenspits met dakkapel en leien. Bovenaan een sierlijke smeedijzeren bekroning. De dakkapel met venstertje had behalve een sierende functie ook tot doel het torentje toegankelijk te maken voor inspectie en herstellingen. Door het verlaagde plafond in de badkamer op de eerste verdieping is momenteel niet zichtbaar waar het toegangsluik tot de torenspits gesitueerd is.

Schrijnwerk:

> de vensters in het gedeelte uit ca. 1905-1915 zijn nog oorspronkelijke houten ramen

> de twee vensters op de gelijkvloerse verdieping in de oude achtergevel zijn ouder dan 1910, het zijn de enige twee ramen met een rechte latei en oude gemetselde ontlastingsboog van 1 strek en 1 kop hoog. Het bovenlicht van het schrijnwerk werd in twee verdeeld, dit is bij geen enkel ander raam van de achtergevel het geval.

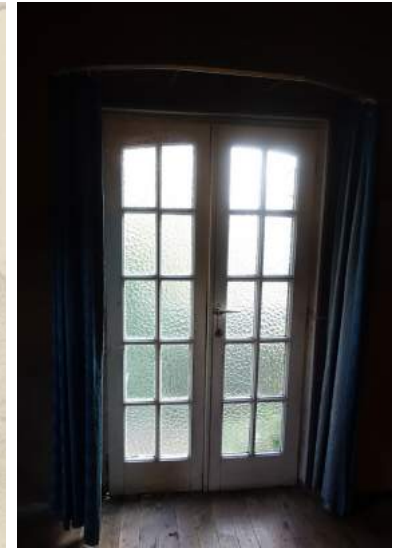
> De overige ramen zijn allemaal overspannen met een korfboog in metselwerk, van 1 strek hoog. Ook deze ramen bevatten nog oud schrijnwerk, met uitzondering van het raam van de keuken, dit werd vernieuwd naar oorspronkelijk model. Het raam hierboven heeft ook een aparte detaillering, hier werd een bloemvormig ornament in het hout gesneden op de kruising tussen kalf en stolpnaald. Dit detail werd bij geen enkel ander raam teruggevonden. Mogelijk is dit het enige raam aan de achtergevel dat nog te dateren is in de periode 1887.

> Verder twee oude paneeldeuren uit het begin van de twintigste eeuw.

> Het raam van de gelijkvloerse verdieping in de toren bevat groen kathedraalglas, een glassoort met structuur en ondoorzichtig. Het bovenlicht is nog voorzien van een oude ventilerende beglazing met glazen jaloezieën, zoals deze voorkwam aan het begin van de twintigste eeuw. Mogelijk is dit een oorspronkelijk element, maar ze worden vandaag nog gemaakt.

machinale bakstenen

oude handvormstenen

Afb. 39: Een oude foto van de achtergevel met een venster i.p.v. deur

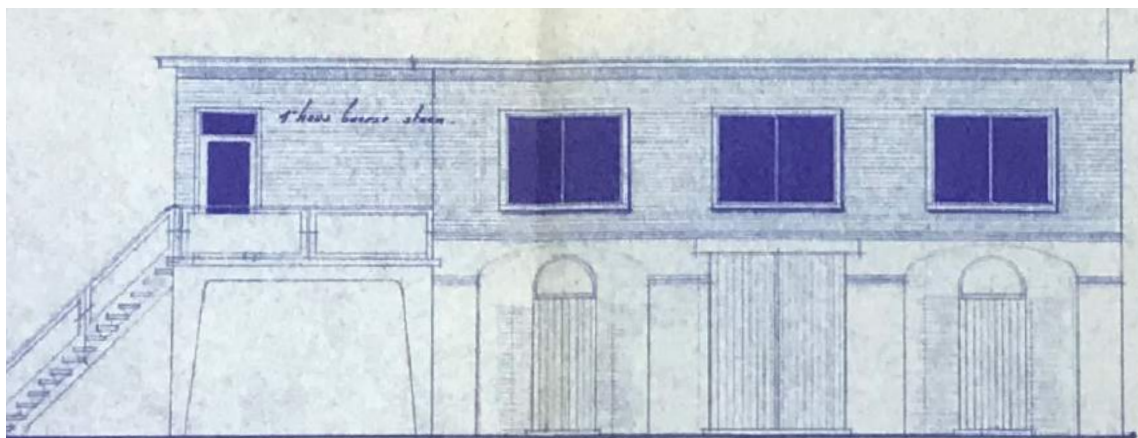

GEVELS DIENSTGEBOUW

Volgens mutatieschetsen uit 1887 zou het oude dienstgebouw toen herbouwd zijn en verbonden met de achtergevel van het woonhuis. Toch zijn er vandaag een aantal bouwsporen die aanwijzen dat het oude dienstgebouw deels bewaard bleef en werd ingekort in plaats van volledig herbouwd. Het feit dat het korfbogige spaarveld in de kopse gevel voor een deel verdwijnt achter het verbindingsdeel (keuken) tussen dienstgebouw en woning lijkt bijzonder vreemd. Aangezien dit verbindingsgedeelte in 1887 werd gebouwd, kunnen we voorzichtig besluiten dat men in deze periode het dienstgebouw heeft aangepast, maar niet volledig herbouwd. In de kopse gevel passen twee van deze spaarvelden binnen een evenwichtig gevelgeheel, wat ook aanwijst dat de gevel aanvankelijk vrijstaand was. Een deel van de bovenzijde van de muur werd afgebroken en hoger opgemetseld, dit gebeurde met machinaal gevormde stenen, dezelfde stenen die gebruikt werden voor het metselen van het verbindingsdeel én de aanbouw voor het salon. Het deel tot en met de korfbogen is nog gemetseld in oude handgevormde stenen, gelijkaardige stenen als de oude achtergevel. Om het verschil tussen oude en nieuwe stenen te verzachten heeft men de gevel afgewerkt met knipvoegen en roodschildering. (Afb. 41) De middelste korfboog werd verwijderd om een grote (koets?)poort aan te brengen. Dit is nog zichtbaar aan de kleurverschillen in het metselwerk en aan de klezortjes die nodig waren het metselwerk te laten uitkomen. Een houten latei zorgt voor de overspanning van de poort, maar heeft zich uiteindelijk nog gezet, waardoor op beide hoeken diagonale scheuren ontstonden. De poort is een oude houten opgeklapte poort met gehengen en gietijzeren klink.

De linkse en rechtse korfboog verschillen van breedte, vermoedelijk bevatte het afgebroken deel op de plaats van de inkorting van het dienstgebouw terug een breed boogveld. In het linkse boogveld werd een nieuwe ijzeren garagepoort geplaatst, hier stond eerst een deur, gelijkaardig aan de deur in het rechtse spaarveld. (Afb. 40) Het bovenste deel van het spaarveld werd hermitseld en bevat knipvoegen die duidelijker nieuwer zijn dan de knipvoegen van de rest van de gevel. De oude deur met halfroond bovenlicht en bijhorend schuifraam in de kopse gevel zijn zeer fraai negentiende-eeuws schrijnwerk. De ijzeren glasroeden omvatten hier en daar nog ambachtelijk mondgeblazen glas. Het raam in de kopse gevel aan de zuidoostelijke zijde werd vervangen door een deur, toen men in 1965 een vrijetijdsruimte inrichtte op de zolder. Aanvankelijk was het een venster zoals vandaag nog bewaard blijft op de zolderverdieping van het woonhuis. Het is mogelijk dat men dit raam in die periode naar de zolder verplaatste.

De pan gebruikt voor de dakbedekking is een moderne variant van de oude Vlaamse pan. De schoorsteen is een oude schoorsteen met muizentand. De dakvlakvensters zijn nieuw.

Afb. 40: Bouwaanvraag voor het verhogen van het dienstgebouw ©G.A.M.K.H., Bouwaanvragen, nummer 147/1966

Afb. 41: Knipvoegen en roodschildering

05.02 KELDER

De kelder is een historisch gegroeid geheel, waarvan het oudste gedeelte met tongewelf in de negentiende eeuw werd uitgebreid met kelderruimtes met troggewelven. De kleine kelder met tongewelf is het oudste deel van huis Michel en is waarschijnlijk nog een relict van de eerste bouwphase als Kempisch dorps huis. De inkomhal, zitkamer en een deel van de woonkamer aan de linkse zijde van de gelijkvloerse verdieping, zijn niet onderkelderd. Hier is echter wel een kruipruimte aanwezig, die tijdens de opmaak van deze studie niet toegankelijk was en hierdoor nog niet onderzocht werd. De kelder is enkel toegankelijk via de bakstenen trap, er is geen buitendeur naar de tuin of dienstgebouw. De troggewelven van de wijnkelder onder de vroegere tandartspraktijk werden vervangen door een vloer met terracotta potten en balken. Dat de historische overwelling hier verdwenen is maakt wel dat als er nieuwe leidingen of doorsteken in de vloer noodzakelijk zijn, dit best in dit keldergedeelte kan gebeuren, teneinde de oude overwellingen onaangeroerd te laten. De oude keldergaten moeten ook behouden blijven, ze zorgen voor een goede verluchting van de kelder, maar refereren ook aan het vroegere gebruik. Zo is er een keldergat dat uitgeeft in het kolenkot, vanuit de Rivierstraat werden de kolen via dit keldergat in de kelder geschept. Het luik bleef bewaard, zelfs de kolen schop ligt er nog op een berg kolen.

Vloer

De oudste gedeeltes van de kelder hebben een plavuizenvloer, vermoedelijk te dateren in de negentiende eeuw, met delen van vloeren uit vroegere periodes. In een deel van de kelder werden rode en grijs gesmoorde plavuizen in geometrisch patroon gelegd. Deze vloer werd echter rode verf overschilderd, op de plaatsen waar veel gelopen werd komt het patroon terug boven. In de plavuizenvloer werden waterputjes voorzien. De vloer aan de keldertrap is afgewerkt met rode bakstenen. In de kelder onder de uitbouw van het huis ligt een vloer van cementtegels, gele en zwarte tegels werden in geometrisch patroon gelegd.

Wandafwerking

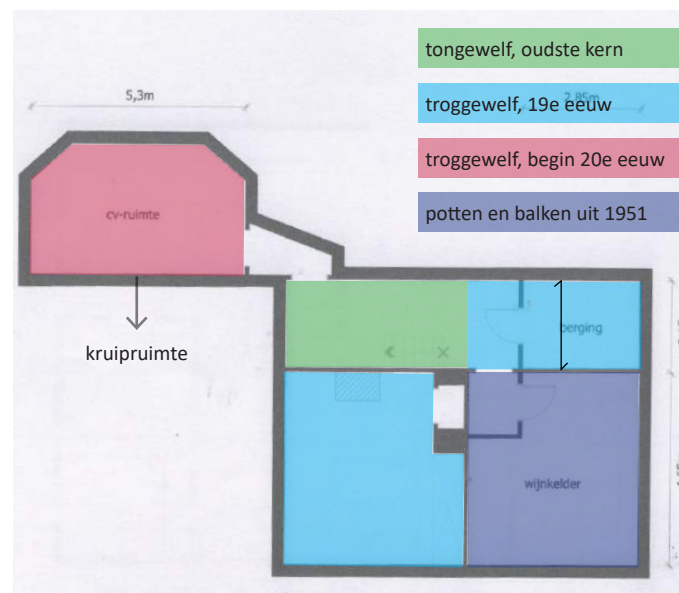
In de hele kelder werden de muren wit gekalkt. Een aantal muurmassieven zijn duidelijk ouder dan de troggewelven, wat doet vermoeden dat in 1887 de kelder niet beperkt bleef tot het deel met tongewelf. Mogelijk bestond de hele kelder reeds in 1887 en werd toen enkel het gedeelte onder de uitbouw toegevoegd.

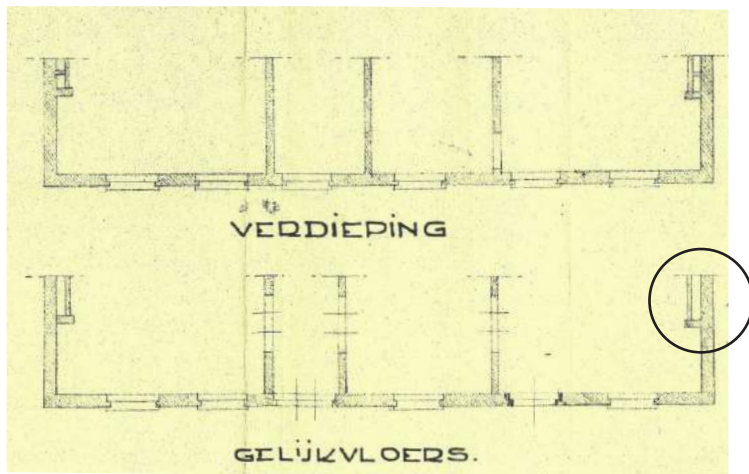
Schrijnwerk

Oorspronkelijke kelderramen met behouden beslag (paumellescharnieren, schuifgrendels) en ondoorzichtige structuurbeglazing uit het einde van de negentiende of begin twintigste eeuw. Verder te behouden zijn de verschillende opgeklapte deuren, veel met oud beslag (gietijzeren deurklinken, hefsloten, grendelsloten, originele sleutels, scharnieren en gehengen)

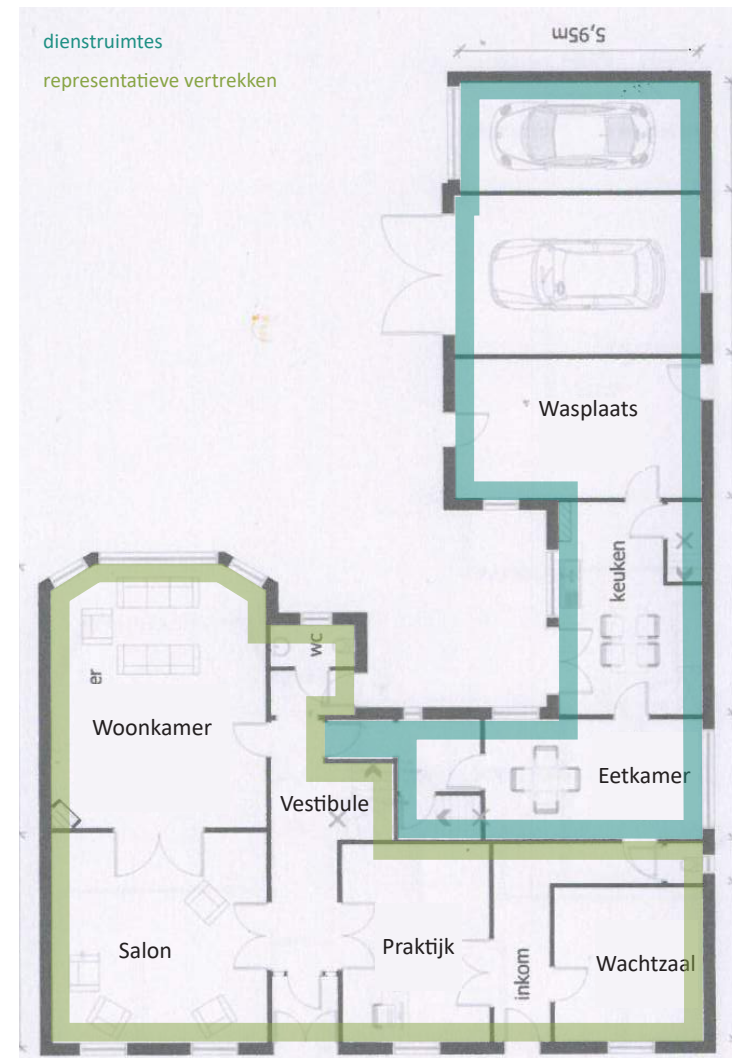
Objecten intrinsiek verbonden aan de woning

De waterpomp & gemetselde wijnrekken

Afb. 42: Bestaande toestand in 1951, delen van het plan ©G.A.M.K.H.

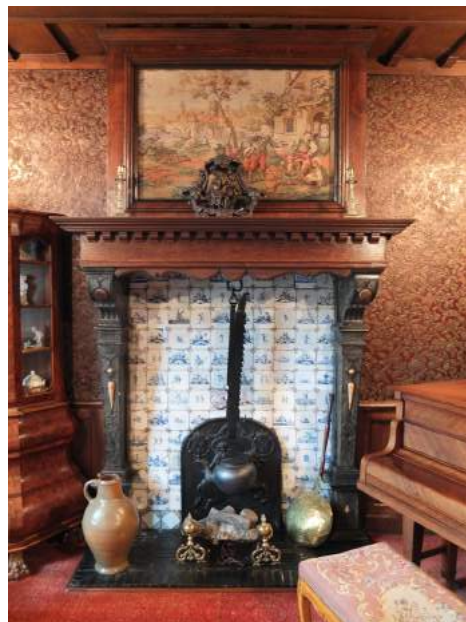

05.03 GELIJKVLOERSE VERDIEPING

CONFIGURATIE VAN DE RUITES

De gelijkvloerse verdieping van het woonhuis kende in de twintigste eeuw enkele verbouwingen, waardoor de strikte scheiding tussen dienstvertrekken en representatieve ruimtes afnam. Allereerst enkele herinrichtingen in de salons aan de linkerkant van de inkomhal, gepaard met een uitbouw aan de achterzijde van het gebouw. Wanneer dit juist gebeurde is niet bekend, vermoedelijk gebeurde dit in de periode 1905-1915. Tenslotte was er een verbouwing in 1951 om een tandartspraktijk in te richten in voormalige representatieve ruimtes. Om dit te verwezenlijken heeft men een bijkomende inkomdeur geplaatst in de voorgevel en werden de twee grote ruimtes met nieuwe wanden onderverdeeld. De nieuwe wanden zijn gemakkelijk te herkennen, aangezien ze het oude lijstwerk van de plafonds onderbreken. De drie dubbele deuren die in lijn stonden met elkaar werden gedeeltelijk verplaatst. (Afb. 42) Tenslotte werd de oude trap vervangen door de huidige. Omstreeks welke periode is niet zeker, maar dat de oude trap vervangen werd staat vast. Dit is zichtbaar aan het dichtgemetselde raam in de achtergevel, de marmeren vloer die in de bezemkast verdween, de aansluiting tussen balustrade en raam van de eerste verdieping, enzovoort. Aanvankelijk stond op deze plaats wellicht een iets compactere slingertrap. Vermoedelijk werd tegelijk met deze verbouwing de keuken gemoderniseerd en de eetkamer heringericht.

Ondanks verschillende verbouwingen en hier en daar de modernisering van afwerkingsmaterialen, bleef een groot deel van het interieur redelijk gaaf bewaard. Bovendien werden alle verbouwingen uitgevoerd in een continuïteit van stijl en werden kwaliteitsvolle materialen gekozen.

Afb. 43: UPL oranje kleur ©KIK-IRPA: <http://pp.kikirpa.be/papierpeints/display.php?linkid=104&id=1003>

Afb. 44: Overzichtsfoto's ©Immoscoop

SALON

Salon met klassiek burgerlijk interieur uit het einde van de negentiende eeuw, heringericht begin van de twintigste eeuw, in neorenaissancestijl. De renaissance schoorsteenmantel met arduinen wangen, houten schouwbank en Delftse tegels draagt het jaartal 1621, maar komt naar verluidt uit een niet nader bekend kasteel. Op de arduinen wangen werden in contrasterende steensoort twee wapenschilden aangebracht, die hier mogelijk nieuw licht op kunnen werpen. Pogingen door de Kamer voor Heemkunde konden het wapen echter nog niet linken aan een familie, heer,... Bijhorende attributen waaronder gietijzeren haardplaat en haal met ketel, twee vuurbokken met bol om het licht van het vuur verder in de ruimte te reflecteren.

> vloer: houten ondervloer bedekt door tapijten: mogelijk in de negentiende eeuw ook al een kamerbreed tapijt, dit kwam toen ook al voor en was een zeer rijkelijke aankleding van een interieur. De houten vloer is mogelijk slechts een ondervloer. Het huidige tapijt is niet oorspronkelijk.

> wanden: lage eikenhouten lambrisering met hierboven imitatiegoudleder met florale motieven en vogels op een donkerrode achtergrond. Dit motief werd vervaardigd door de Union Peters Lacroix te Haren en werd aangeduid met de naam *UPL-Oiseau à la huppe*, de productie ervan ging door tot in de jaren zeventig van de twintigste eeuw, maar het goudleder in huis Michel is vermoedelijk toch te dateren omstreeks 1905-1915. De versie met de rode achtergrond is blijkbaar een zeldzamere versie, meestal komt het motief voor op een oranje achtergrond.^{13 14} In de lambrisering aan de zijde van de zijgevel is opstijgend vocht zichtbaar. Op de lambrisering van de muur tussen de twee salons lichte schimmelvorming, wat duidt op een te vochtig binnenklimaat in het salon.

> plafond: omklede moerbalken. De velden van de plafonds zijn voorzien van kleine houten latten en geprofileerde consoles, die passen in de neorenaissance aankleding van de ruimte. De houten latten imiteren kinderbalken. Tussen de 'kinderbalken' werd een bekleding aangebracht met leliemotieven, waarschijnlijk lincrusta. De moerbalk 'steunt' momenteel op de suitedeur naar de woonkamer. Vermoedelijk zitten in de omklede balken poutrellen die dit mogelijk maken. De vier lampjes op de moerbalken maken deel uit van het interieur.

> grote dubbele deur naar de inkomhal, aan de zijde van het salon beschilderd met een donkeren houtimitatieschildering. De schildering is kwalitatief uitgevoerd. Oorspronkelijk omlijsting van de deur blijft bewaard, boven de deur een kroonlijst ook in neorenaissance. Originele deurgreep met duimbediening dagslot. Opvallend aan de deur is dat de twee vleugels naar boven toe verlengd werden. Er is een naad zichtbaar tussen de twee delen. Mogelijk werd deze dus verplaatst.

> driedelige suitedeur naar de woonkamer. De slapende vleugels zijn vast te zetten met oorspronkelijke schuifgrendels. De eikenhouten deur is niet voorzien van imitatieschildering. De glasroeden aan de zijde van de zitkamer werden vernieuwd, de roeden aan de zijde van de woonkamer zijn nog de oude.

> tabletten op de verwarmingselementen zijn recenter, vermoedelijk uit het midden van de twintigste eeuw

> credenstafeltje tussen de twee vensters past stilistisch niet bij de algemene stijl van de ruimte en werd later aangebracht

> het schrijnwerk van de vensters is negentiende-eeuws, de spanjoletten werden vernieuwd in de eerste helft van de twintigste eeuw

13 Informatie verstrekt door W. Wailliez, deskundige muurbekledingen KIK-IRPA (20-11-2018)

14 <http://pp.kikirpa.be/papierpeints/display.php?linkid=104&id=1003> (20-11-2018)

Afb. 47: Recentere hoekschouw

Afb. 46: Lincrustabekleding

Afb. 45: Overzichtsfoto's ©Immoscoop

WOONKAMER

Salon met klassiek burgerlijk interieur uit het begin van de twintigste eeuw. De herinrichting ging gepaard met de bouw van de uitbouw aan de achtergevel. Qua inrichting werd sterk de link gelegd met het salon aan de zijde van de Markt, ze vormen stilistisch een geheel.

> oorspronkelijk buitenschrijnwerk, schuiframen, oud beslag, mogelijk is het groene glas-in-lood ook oorspronkelijk

> wanden met modern behang, het is onbekend wat de vroeger afwerking was

> plafond verdeeld in velden, neostijl. Het middenveld is wit overschilderd maar was vroeger wellicht met een plafondschildering afgewerkt.¹⁵ Velden van het plafond werden bekleed met lincrusta. Lincrusta wandafwerking werd voor het eerst geproduceerd in 1863, kort na de uitvinding van linoleum. Lincrusta is een mengsel van houtmeel, krijt, paraffine, vernis, pigment en een hars/lijnoliemengsel. Het mengsel werd op sterk papier of linnen geperst in mallen met reliëfpatronen. Er waren ook Belgische fabrieken die dit soort behang produceerden. Het materiaal werd vaak als plintbehang gebruikt om dat het goed bestand was tegen de vochtigheid in oude muren. Bovendien was het een stevig materiaal, dat in zeer veel vormen kon worden geproduceerd. Dit maakte dat het populair werd, door het voorname uitzicht werd het een luxeproduct dat in tal van herenwoningen werd toegepast.¹⁶

> bolkroonluchter, vermoedelijk begin twintigste-eeuws, de twee wandarmaturen links en rechts van het centrale raam zijn recente exemplaren die een ouder armatuur vervingen.

> hoekhaard werd later toegevoegd. Vermoedelijk stond hier aan het begin van de twintigste eeuw reeds een schoorsteenmantel (zie ook verdieping), maar de huidige afwerking kan eerder gedateerd worden omstreeks het midden van de twintigste eeuw.

> vloer met strokenparket, niet oorspronkelijk

> paneeldeur naar gang, eikenhout, niet voorzien van een imitatieschildering aan de binnenzijde, wel aan de buitenzijde. Eikenhouten omlijsting met dessus de porte, kroonlijst in neorenaissance, links en recht twee wortelmotieven, wederom referentie naar renaissance. Veld van dessus de porte ingevuld met schildering op doek met fruitstillevens. De deur is constructief anders opgebouwd dan de dubbele deur van de woonkamer en lijkt ouder te zijn.

¹⁵ Bijkomend stratigrafisch onderzoek is hiervoor aangewezen

¹⁶ BOT, P., *Vademecum historische bouwmaterialen, installaties en infrastructuur*, Alphen aan Maas, 2009: 528 en <https://lincrusta.com/about-us/> (14-11-2018)

VESTIBULE

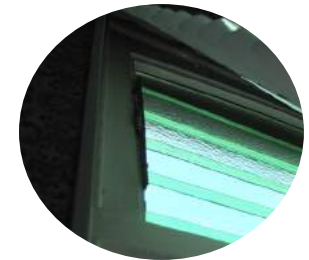
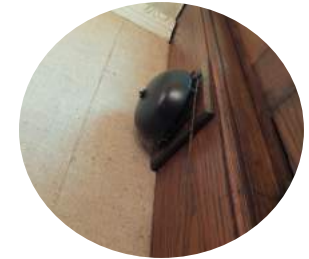
Centrale gang met zwart-marmeren tegelvloer, witmarmeren ruitvormige tegeltjes op de snijpunten en witmarmeren boord. De vloer loopt door achter de traphal en in de bezemkast. De gang beschikt over de oorspronkelijk bepleisterde en beschilderde wanden, de wanden werden wel naderhand behangen. Het plafond is bepleisterd, met stucwerklijsten en fraaie gipsen rozetten. De lijsten zijn samengesteld met vlakke lijsten en lijsten met eier- en parelmoetief. De horizontale verdeling van het plafond werd doorgetrokken op de wanden in de vorm van pilasters. De pilasters zijn onderaan uitgevoerd in hout, bovenaan in stucwerk met een gipsen bekroning.

> De oorspronkelijke voordeur is nog voorzien van oud beslag, een oude trekbel met bewaard trekmechanisme, zowel interieur en exterieur. De tochtsas werd later toegevoegd, het lijstwerk werd slordig aangewerkt.

> de wenteltrap heeft fijne balusterleuningen en uitgewerkte trappaal, het geheel is overschilderd met een houtimitatie. De trap is niet de oorspronkelijk trap, maar vermoedelijk te dateren omstreeks het midden van de twintigste eeuw. Het is duidelijk dat de vroegere compactere trap vervangen werd om een grotere, comfortabelere trap te plaatsen. Vermoedelijk was de trap vroeger een compacte wenteltrap, met toegang tot kelder en vestibule. (Afb. 49)

> aan het einde van de hal het later aangebouwde torentje met wc. Houten deur met spiegels voor optisch vergrotend effect. Aan de binnenzijde bekleed met kunststofpanelen met tegelmoetief. Buitenschrijnwerk is oorspronkelijk, het bovenlicht met oude glas, oude verluchtingstechniek uit het eerste helft van de twintigste eeuw.

> in het torentje zit ook een buitendeur vervat, met beglaasd paneel, aan de buitenzijde met gietijzeren rooster. Vermoedelijk is dit de oude achterdeur, die gerecupereerd werd toen men aan het begin van de twintigste eeuw de aanbouw bouwde en de salons herinrichtte.

Afb. 49: Referentiefoto's compacte slingertrap uit de negentiende eeuw ©ARAT

Afb. 51: Details lincrusta-lambrisering

Afb. 50: Overzichtsfoto's ©Immoscoop

EETKAMER

Deze ruimte is vandaag een eetkamer, maar zoals gebruikelijk was de eetkamer in de negentiende eeuw in een representatievere ruimte ondergebracht. De maaltijden werden toen verzorgd door een inwonende meid, die het eten bereidde in de gaarkeuken, vervolgens naar de dienstkeuken bracht om in serveerschalen over te brengen en vervolgens de maaltijd te serveren in de eetkamer. Wellicht was deze eetkamer aanvankelijk een dienstruimte, verbonden met de keuken en het washuis. De herinrichting tot eetkamer gebeurde vermoedelijk omstreeks 1910-1930.

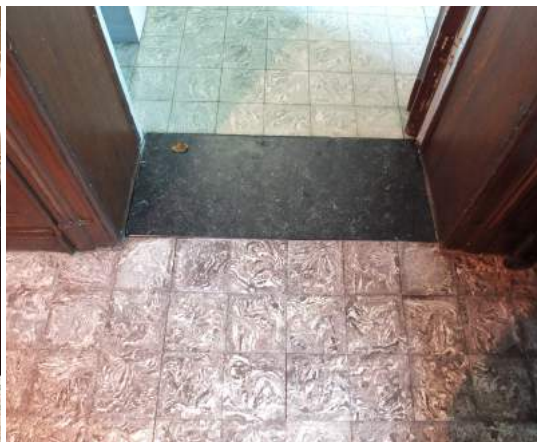
> plafond behangen (modern) met twee moerbalken

> vloer in gevlamde keramische tegels uit het midden van de 20ste eeuw. Onder een losse tegel legmortel op egalisatie. Er lijkt geen oudere vloer te zijn bewaard

> lambrisering met eikenhoutimitatieschildering, lijkt zeer sterk op lincrusta maar op basis van een kleine staalname kan het ook gaan over een cementvezelplaat die mogelijk asbesthoudend is. Dit laatste heeft in geval van renovatie uiteraard voorrang op de erfgoedwaarde van het element. Volgens opdrachtgever zou de lambrisering, samen met de keukeninrichting, dateren uit ca. 1951. Achter een losgekomen lichtschakelaar is de kleur van de lambrisering zichtbaar vóór ze werd afgewerkt met een imitatieschildering. De plint en horizontale lijst bovenaan werden in hout uitgevoerd en in dezelfde kleur als de lincrusta overschilderd

> deur met hardstenen dorpel naar de keuken, deuroplijsting en -kast met eikenhoutimitatie

> venster in de achtergevel met schrijnwerk uit eind negentiende-begin twintigste eeuw, met pompspanjolet, het venster in de rechterzijgevel is recenter

KEUKEN

De keuken behoorde aanvankelijk ook tot de dienstruimtes, die enkel door het dienstpersoneel gebruikt werden. De oorspronkelijke dienstrap naar de verdieping en zolder bleef bewaard. Vermoedelijk was de verdieping boven de keuken de slaapkamer van de meid. De dienstrap is toegankelijk via een deur die ingewerkt werd in de keukenwand. De keukenwand is een fraai bewaarde keuken uit het midden van de twintigste eeuw. Ook de glazen voorraadpotten bleven bewaard.

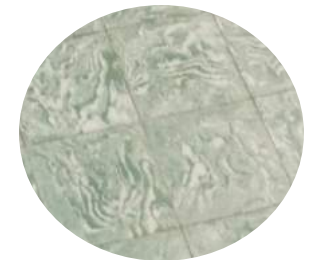
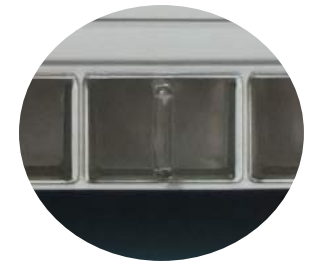
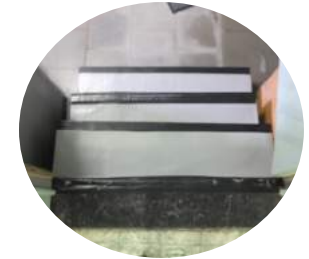
> Vloer in gevlamde keramische tegels, midden 20ste eeuw

> Mooi bewaarde keuken uit het midden van de 20ste eeuw

> Achter de keukenwand loopt een negentiende-eeuwse dienstrap naar de eerste verdieping, toegankelijk via de beglaasde deur die bij de keuken hoort

> De deur naar de wasplaats is een oude paneeldeur uit de negentiende eeuw, maar werd aan de zijde van de keuken met een recenter paneel bekleed. Het vloerniveau van de wasplaats ligt 3 trappen lager dan de keuken.

> Dubbele deur naar het terras, oud schrijnwerk met vernieuwd beslag maar met de oude scharnieren. De deur is wellicht samen te dateren met de uitbouw, omstreeks 1910

Afb. 53: Dienstrap

Afb. 54: Deur naar terras

WASPLAATS

De wasplaats bleef goed bewaard. De ruimte behoorde net zoals de keuken bij de dienstruimtes, de was werd gedaan door de dienstmeid. De ketel waarin het wasgoed gekookt werd bleef bewaard. Meestal werd de was op de zolder gedroogd, waar de kleren werden opgehangen aan droogstokken.

> Oud schrijnwerk met ijzeren glasroedes uit 1887 of ouder. Het schuifraam kon men open zetten tijdens het koken van de was om het lokaal te ontdoen van alle stoom. Tussen de ruitejes zit nog ambachtelijke mondgeblazen glas.

> De wasketel bleef integraal bewaard, met stookruimte onderaan, ijzeren ketel en houten deksel.

> Oude opgeklampte buitendeur uit 1887 of ouder, met oud bovenlicht met ijzeren glasroedes. De glaspartijen met ijzeren glasroedes bevatten nog ambachtelijke mondgeblazen glas

> Een oud fornuis van het merk Efel bleef bewaard, vermoedelijk stond dit aanvankelijk in de keuken en werd het vervangen door een moderner fornuis. De bijhorende kolenbak bleef bewaard. Het geheel staat voor een schoorsteenmantel. De roosters aan de voorzijde maakten dat men het fornuis als verwarming kon gebruiken.

> De buitendeur naar de Rivierstraat is nieuw

> Oude paneel deur naar de keuken, slijtsporen van het verdwenen hefslot, vernieuwd beslag

> De vloer van de wasplaats werd vernieuwd.

TANDARTSPRAKTIJK (PRAKTIJKRUIMTE, INKOMHAL EN WACHTZAAL)

De tandartspraktijk was aanvankelijk verdeeld in twee grotere kamers, de oorspronkelijke ruimtelijkheid is nog af te lezen aan het stucwerk: daar waar nieuwe wanden werden toegevoegd is een onderbreking van het lijstwerk zichtbaar. Aanvankelijk waren deze vertrekken ingericht als eetkamer of salon.

> Samengesteld lijstwerk met kooflijst en perklijsten. In de praktijkruimte blijft een fraaie gipsen rozet bewaard. De wachtzaal kreeg een verlaagd plafond, waardoor het niet zichtbaar was of het oude lijstwerk bewaard bleef.

> De schoorsteenmantel van een vroeger salon werd tijdens het inrichten van de tandartspraktijk grotendeels afgebroken en onderschraagd. De bovenzijde van de boezem bleef zichtbaar en werd met *marbrite* bekleed. Opvallend genoeg is op deze plaats in de eerste verdieping geen rookafvoer zichtbaar. Deze werd afgebroken in functie van de herinrichting van de overloop en de plaatsing van de nieuwe trap. Ook de ruimte waarin nu de wachtzaal is ondergebracht had een schoorsteenmantel, deze werd nog weergegeven op de bouwaanvraag uit 1951. (Afb. 42 op pagina 40) Op de eerste verdieping bleef op deze plaats de schoorsteenmantel bewaard. Mogelijk blijft de mantel bewaard achter een valse wand.

> Alle wanden van de praktijk werden betegeld met glazen wandtegels met marmereffect, *marbrite* genaamd. Dit materiaal werd vervaardigd in Fauquez (België). Het is een in de massa gekleurd glas door toevoeging van kaoliën, kryoliet, veldspaat en metaaloxiden, dat tot 1400° C werd opgewarmd. Het was uiterst hard en werd met diamantgereedschap bewerkt. Marbrite was verkrijgbaar in 17 verschillende kleuren en werd zowel binnen als buiten toegepast. De tegels werden mechanisch gepolijst voor een zeer glad oppervlak. Ze werden voor verschillende doeleinden gebruikt, in het bijzonder waar hygiëne zeer belangrijk was, bijvoorbeeld in keukens, restaurants, cafés, ziekenhuizen of scholen.¹⁷ Ook in privéwoningen werd het materiaal regelmatig gebruikt in keukens en badkamers.¹⁸ De productie van marbrite startte in 1922 en kende een grote bloei tijdens de art deco periode, maar viel stil tijdens WOII, en zou nooit hetzelfde worden als voorheen.¹⁹ De productie werd stopgezet in 1964, zelfs voor restauratie-doeleinden wordt het materiaal niet meer gemaakt. Dit maakt dat bewaarde ensembles steeds zeldzamer worden.²⁰ De tegels van de praktijk zijn te dateren in 1951.

> Dubbele deur naar de inkomhal, aanvankelijk groen geschilderd. Groene tinten komen veel voor bij salons met neoclassicistische vormgeving, waardoor de kleuren op de deur wel eens deel kunnen uitmaken van de oorspronkelijke kleurstelling van het salon.

> Oud vensterschrijnwerk met vernieuwde spanjoettes, de ondoorzichtige voorzetbeglazing is nieuw. Een aantal ramen hebben nog tabletten in de Belgische marmersoort 'Rouge royale'. Deze marmersoort werd veel gebruikt in de negentiende eeuw, het tablet is waarschijnlijk oorspronkelijk. De oude raamomlijstingen bleven ook bewaard.

> Vloer met gevlamde keramische tegeltjes, dezelfde komen voor in de keuken en eetkamer. (1951)

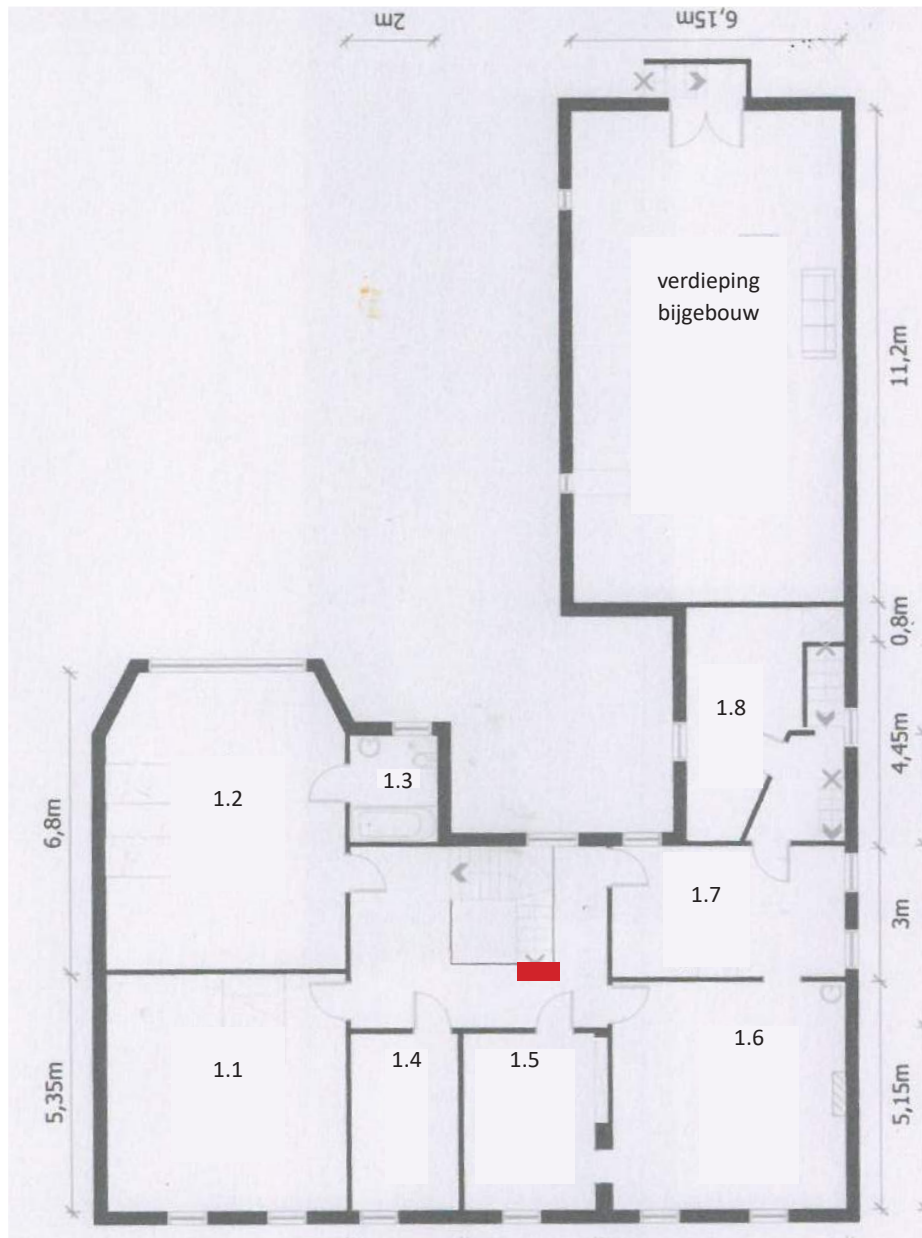

17 <http://naoorlogsebouwmaterialen.be/materiaal/glas-en-beglazing/> (19-11-2018)

18 <http://www.ronquieres.org/marbrite.html> (19-11-2018)

19 <http://patrimoineindustriel.be/fr/publications/actualite/+lespace-caviar-et-la-chapelle-de-verre-rappellent-le-passe-des-verrieres-de-fauquez> (19-11-2018)

20 <http://www.crmsf.be/fr/actualite/il-%C3%A9tait-une-fois%E2%80%A6-la-marbrite-fauquez-les-sous-produits-2e-partie> (19-11-2018)

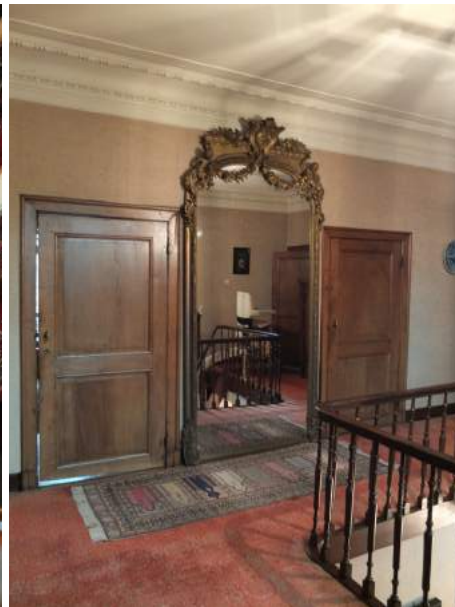
05.04 EERSTE VERDIEPING

TRAP EN OVERLOOP

De traphal met grote overloop is het resultaat van een verbouwing uit de twintigste eeuw. Dat er na 1887 nog aanpassingen gebeurden kan bijvoorbeeld afgeleid worden uit de schoorsteen van de gelijkvloerse verdieping die nergens op de eerste verdieping terug te vinden is. De plaats van de afgebroken schoorsteen werd op het plannetje aangeduid in rode kleur. (Afb. 55)

Wat opvallend is aan de eerste verdieping zijn de zeer lage deuren. De plafonds zijn hoog genoeg om hogere deuren te kunnen plaatsen, wat in de negentiende eeuw zeker wenselijk was. De lage deuren hebben te maken met de oudere kern van de woning, de deuren zijn nog een restant uit de bouwperiode vóór 1887, nog voor het verhogen van de voorgevel en de zoldervloer. Mogelijk bleven enkele oude muurmassieven met oude deuropeningen bewaard. Het beslag van de deuren werd aangepast, het huidige beslag is te dateren in de eerste helft van de twintigste eeuw.

De spiegel op de overloop is vermoedelijk een negentiende-eeuws exemplaar dat aan het huis verbonden is. Het plafond boven de overloop is bepleisterd en voorzien van lijstwerk en een gipsen rozet, te dateren aan het begin van de twintigste eeuw. De vloer is bekleed met kamerbreed tapijt, van hetzelfde type als de zitkamer. Het is een recentere toevoeging.

RUIMTE 1.1

Deze grote slaapkamer heeft een redelijk authentieke interieurafwerking. Het lijstwerk van het plafond werd minder overschilderd dan dit van de overloop en traphal en kan dus voorzichtig vroeger gedateerd worden, mogelijk uit 1887.

> Het schrijnwerk van de ramen is oud schrijnwerk met pompspanjolet.

> De vloer is bekleed met vinyl, wellicht bleef de oude plankenvloer hieronder bewaard.

> De schoorsteenmantel in deze ruimte is een marmeren exemplaar, mogelijk ook uit 1887. De marmersoort is een Belgische *rouge royale*, ook gebruikt voor de raamtabletten in de tandartspraktijk.

> De muren zijn bekleed met recent behangpapier. Mogelijk blijven hieronder oude lagen behangpapier bewaard.

RUIMTE 1.2 EN 1.3

Tussen het vloerniveau van de overloop en van deze grote slaapkamer zit een niveauverschil van twee traptrades. Dit is te wijten aan de verbouwingswerken die nodig waren voor de aanbouw. Om deze te realiseren heeft men de oude achtergevel doorbroken, om dit op te vangen heeft men een nieuwe balk of poutrel moeten steken. Aangezien de vormgeving van het plafond van het salon op de gelijkvloerse verdieping niet toeliet een zware balk dwars over de ruimte te voorzien, heeft men het plafond vlak afgewerkt en de dikte van de balk naar boven toe opgelost. Hetzelfde niveauverschil komt ook voor tussen de vloer van de slaapkamer en deze van de badkamer in het torentje. Wegens de beperkte plafondhoogte in het torentje heeft men de vloer hier niet naar boven laten komen.

- > de vloer is bedekt met kamerbreed tapijt zonder erfgoedwaarde, mogelijk blijft de oude vloer hieronder bewaard
- > de muren zijn behangen met recent behangpapier
- > het plafond werd verlaagd, mogelijk blijft hierboven het oude plafond bewaard
- > de twee vensteropeningen bevatten het oorspronkelijke schrijnwerk met raamomlijsting en pompspanjolet
- > de deur naar de overloop is een oude deur met dessus de porte uit een oudere periode dan de inrichting van de kamer
- > de deur naar de badkamer is een paneeldeur uit het begin van de twintigste eeuw
- > de muren van de badkamer zijn bekleed met marbritetegels (zie ook tandartspraktijk)
- > het plafond van de badkamer werd verlaagd, waardoor het luik naar de torenspits niet meer toegankelijk is.
- > de vloer van de badkamer werd bekleed met de vinyl, mogelijk blijft hieronder een oudere vloerafwerking bewaard (kan marbrite zijn)

Afb. 56: Catalogus van Marbrite ©<http://www.bousval-plage.be/2016/10/les-petits-tresors-de-bousval-5.html>

Afb. 57: Ruimte 1.4

Afb. 58: Ruimte 1.5

RUIMTE 1.4 EN 1.5

Vermoedelijk waren deze twee ruimtes aanvankelijk samengevoegd en stond er een schoorsteenmantel tegen de muur tussen de kamers en de overloop. Toen de trap werd verbouwd werd deze muur verplaatst richting de voorgevel, waardoor de kamers kleiner werden.

Ruimte 1.4:

- > vloer bekleed met vinyl, mogelijk blijft hieronder een oudere vloerafwerking bewaard
- > vlak bepleisterd plafond, geen bijzondere erfgoedwaarde
- > behangpapier muren heeft geen erfgoedwaarde
- > oorspronkelijk vensterschrijnwerk met spanjolet, vernieuwde beglazing
- > oude deur naar de overloop, de foto toont goed hoe laag de deuren zijn

Ruimte 1.5:

- > parketvloer met fries in contrasterende houtsoort, moeilijk te dateren, vermoedelijk ca 1951
- > vlak bepleisterd plafond, bepleisterde moerbalken
- > behangpapier muren heeft geen erfgoedwaarde
- > oorspronkelijk vensterschrijnwerk met spanjolet, vernieuwde beglazing
- > oude deur naar de overloop
- > doorgang naar de naastgelegen slaapkamer (ruimte 1.6)

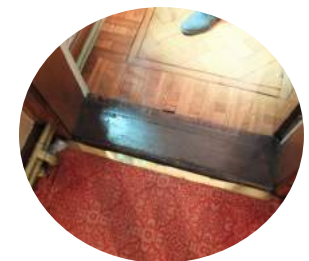
RUIMTE 1.6 EN 1.7

Ruimte 1.6:

- > parketvloer met fries in contrasterende houtsoort, moeilijk te dateren, vermoedelijk ca 1951
- > bepleisterd plafond met overpleisterde moerbalk en lijstwerk
- > vensteropening straatgevel met oorspronkelijk schrijnwerk en spanjolet, vernieuwde beglazing
- > zijmuur aan de kant van de Rivierstraat met relict gevelanker, de muur voelt nat aan
- > oude deur naar de overloop
- > oude witgeschilderde paneeldeur naar de naastgelegen slaapkamer 1.7
- > eenvoudige houten schoorsteenmantel, wit geschilderd

Ruimte 1.7:

- > kleine ruimte, vermoedelijk aanvankelijk eerder een dienstruimte. De ruimte staat in verbinding met de dienstrap en zoldertrap. Bijkomend geeft een oude deur toegang tot de overloop en een paneeldeur toegang tot de naastgelegen slaapkamer.
- > bepleisterd plafond en overpleisterde moerbalk, nadien behangen
- > eenvoudige houten schoorsteenmantel, wit geschilderd, herplaatst? Op de bouwaanvraag uit 1966 is zijn de twee raamopeningen breder en bijna volledig tegen elkaar geplaatst. De ruimte tussen de ramen was zeker niet voldoende voor de breedte van een schoorsteen. Mogelijk is de tekening niet correct opgemaakt.
- > parketvloer met fries in contrasterende houtsoort, moeilijk te dateren, vermoedelijk ca 1951
- > behangen muren, behang heeft geen erfgoedwaarde
- > recentere plinten, doorgetrokken over de schoorsteenmantel
- > vernieuwd schrijnwerk zijde Rivierstraat
- > oorspronkelijk schrijnwerk in de achtergevel zijde tuin
- > oude houten dorpel in deurgat richting overloop

DIENSTRUIMTE EN ZOLDERTRAP

Deze dienstruimte was vermoedelijk vroeger een slaapkamer. Via de overloop naast de ruimte heeft men toegang tot de zoldertrap.

- > de zoldertrap is de oorspronkelijk negentiende-eeuwse diensttrap, over de tredes werd een vinylbekleding aangebracht
- > oorspronkelijke ijzeren trapleuning
- > later werd onder de trap een bezemkast gebouwd
- > kamer met muurkast, nieuw behang en nieuw kamerbreed tapijt
- > venster aan de zijde van de tuin, oorspronkelijk schrijnwerk met vernieuwde beglazing
- > oude paneeldeur naar de overloop
- > op de overloop ligt dezelfde parketvloer als in ruimtes 1.6 en 1.7

05.05 ZOLDER

DIENSTRUIMTES/MEIDENKAMERS

Een deel van de zolder boven het woonhuis werd samen met de zolder boven de diensttrap ingericht als diest- of meidenkamers. Ze dienden als slaappleaats en leefruimte voor het inwonend personeel.

Zolder boven diensttrap:

- > oude opgeklampte deur met oud hefslot en gietijzeren klink
- > houten vloer bekleed met vinyl
- > vernieuwd schrijnwerk in raam naar achtergevel
- > glazen lampenkapje

Overloop zoldertrap

- > houten vloer bekleed met vinyl
- > oude lichtschakelaars

Meidenkamers grote zolder:

- > oude paneeldeuren met oud beslag
- > oude plankenvloeren
- > vernieuwd schrijnwerk in muur zijde Rivierstraat, in de dorpel bleven aan de buitenzijde de luikduimen nog bewaard
- > oud warmwatersysteem

HOOFDZOLDER

De zolder boven het woonhuis is één grote ruimte, met aan de zijde van de Rivierstraat twee meidenkamers en een overloop naar de zoldertrap. In de zolder is duidelijk zichtbaar dat men de dakconstructie volledig heeft vernieuwd in de negentiende eeuw. Wel heeft men toen onderdelen van de oude dakconstructie herbruikt. Deze oude delen zijn nog gemakkelijk herkenbaar, aangezien ze in eikenhout werden uitgevoerd, terwijl de spanten uit 1887 uit naaldhout werden vervaardigd. Tussen de oude eikenhouten onderdelen zitten elementen uit kromhout, voorzien van gaten voor pen-en-gatverbindingen en telmerken.

Daar waar omstreeks het begin van de twintigste eeuw een uitbouw werd gerealiseerd, werd de zoldervloer doorbroken voor de onderliggende slaapkamer. *(zie ruimte 1.2)*

In de twee kopse gevels van de woning is een bouwspoor zichtbaar van de vroegere daklijn met vlechtingen in het metselwerk. Hierop werd de muur verhoogd om de dakhelling aan te passen. In de zijgevel zit een oud raam. *(zie exterieur)* Tegen deze muur blijven de oude schoorstenen bewaard. De schoorsteen werd bovendaks afgebroken.

Het dak is nog voorzien van de oude brede bebording en twee authentieke ijzeren dakvlakvensters.

Er blijven oude natuurleien bewaard, waartussen enkele exemplaren uit Fumay zitten. Dit zijn leien met een typische roze-paarse kleur. Het materiaalgebruik en de afmetingen geven een zicht op de vroegere bedaking.

De ijzeren buizen tussen de spanten zijn overblijfsels van de gasverlichting.

Afb. 61: Lindestoof (?)

Afb. 62: Een oude luchtfoto van de Markt, datum onbekend ©Erfgoedbank Mol

6 Tuin

De tuin is niet mee beschermd als monument, maar is onlosmakelijk verbonden met de herenwoning. De tuin is sinds de zestiende eeuw met de woning verbonden en zou dit in de toekomst zeker moeten blijven.

Achter de huizen aan de zuidzijde van de Markt loopt de Molse Nete. Dit is een recentere rivierarm die gecreëerd werd om samen met de Scheppelijke Nete de watermolen te bevoorraden. De oude rivierarm ligt verder naar het zuiden en wordt vandaag de Oude Nede genoemd.²¹ Ook de tuin van Huis Michel wordt aan de achterzijde afgesloten door deze natuurlijke grens.

In de tuin staan nog twee oude beuken en een oude lindeboom. De lindes achteraan het perceel werden wellicht vroeger als hakhoutstooft beheerd. De beuken kunnen een restant zijn van een oude dreef, zoals ook de Markt, de Molderdijk, de Toemaathoek, enzovoort beplant waren. Dit is echter niet waarschijnlijk. (Afb. 63)

Verder een magnolia, maar geen andere waardevolle bomen. Van een tuinaaleg die intrinsiek verbonden is met het huis is geen sprake. De serre die achter het dienstgebouw stond aangebouwd is verdwenen.

Tussen de tuinen van de nummer 36 en 38 staat een gemetselde tuinmuur. De afsluiting tussen tuin en Rivierstraat is een betonnen afsluiting met nieuw poortje.

Afb. 63: Oude foto's van de Molderdijk ©Delcampe

21 Agentschap Onroerend Erfgoed, <http://erfgoedbank.gemeentemol.be/Detail/default.aspx?id=4419> (09-04-2018)

7 Conclusie

EEN HISTORISCH GEGROEID INTERIEUR & TRADITIONALISME

Het interieur van huis Michel kwam tot stand door een grote verbouwing in 1887 en verschillende herinrichtingen in de twintigste eeuw. Hoewel deze verbouwingen uit de twintigste eeuw plaatsvonden in een periode waarin al zeer moderne interieurs bestonden, koos men telkens voor traditionele stijlen, die verderbouwden op de neostijlen uit de negentiende eeuw. Het bouwen in dergelijke traditionele stijlen heeft meerdere verklaringen. Allereerst was er de invloed van de Industriële Revolutie, met een grote impact op het Vlaamse landschap, dat zich ontwikkelde van een agri-culturele naar een geïndustrialiseerde samenleving. De steden kenden een explosieve groei, waarbij de druk op de ruimte vergrootte. Ook de vervuiling en het terugdringen en verwoesten van de groene ruimte door de industrie nam toe. Mensen keerden zich af van de industriële stad, door nog steeds te kiezen voor pre-industriële stijlen, want het waren immers de historiserende stijlen die een band verzorgden met het verleden.²² Om een houvast te hebben in een tijd van evolutie en ontwikkeling maar ook onrust, greep men terug naar traditionele bouwstijlen. Deze onrust bleef bestaan tot aan het begin van de twintigste eeuw.

Hoewel het begin van de twintigste eeuw schreef voor meer progressievere architectuur, bleven veel burgers doorbouwen in traditionele bouwstijlen. De burgerlijke interieurs borduurden qua vormgeving en inrichting verder op de neostijlen uit de negentiende eeuw. Zelfs na de vernieuwing die de art nouveau teweeg bracht en tijdens het ontluiken van het modernisme bleven de stijlen uit de vorige eeuw in gang. De burgerij koos haar architecten uit eigen kring, en de middenklasse volgde haar voorbeeld. Hun woningen verraadden het wantrouwen van deze cliënteel tegenover architecten waarvan ze 'de ideeën noch de esthetica deelde'.²³ Dit werd versterkt door de verschillende wereldtentoonstellingen (Brussel, 1897, 1910, 1935; Antwerpen, 1894, 1930; Luik, 1905, 1930; Gent, 1913), waarin de 'historische wijk' een vast ingrediënt werd. In België hadden de wereldtentoonstellingen het doel de nationale identiteit te onderstrepen en vaderlandsliefde en vreedzame trots op te wekken bij de eigen bevolking. In de organiserende steden stonden er naast grote industriële gebouwen die echter pareltjes ingenieurskunst waren, pittoreske oude stadskernen nagebouwd. Op de wereldtentoonstelling van Antwerpen in 1894 werd de wijk 'Oud Antwerpen' gebouwd. 'In die historische, door gekostumeerde figuranten bevolkte wijk konden de burgers van het industriële tijdperk terugkeren naar de wortels van hun geïdealiseerde verleden en naar de magie van een droom waarin ze zich in grote mate herkenden.' Het grote succes van 'Oud Antwerpen' maakte dat dit onderdeel van de tentoonstelling een verplicht onderdeel werd van alle komende tentoonstellingen, en de 'historische wijken' invloed bleven hebben op de populariteit van de historiserende stijlen.

Ook de wederopbouw na WO I gebeurde vaak in traditionalistische stijlen. Het beeld van de oude stad en de regionale architectuur dienden meestal als referenties voor het bouwen of verbouwen van een woning. Men putte veel inspiratie uit het vernielde stadsbeeld, maar wel met een eigen regionalistische interpretatie. Dergelijke architectuur kreeg de naam 'faux-vieux' of 'vieux-neuf'.²⁴ Dat de modernistische en avant-garde bouwstijlen meer aandacht krijgen in literatuur maakt dat vooral de heldere en moderne esthetiek van het Interbellum wordt onthouden. Zowel in België als in andere Europese landen, werd er een nieuwe uitdrukking gevormd gegeven aan het regionalisme.²⁵

Dit verhaal wordt weerspiegeld in het interieur van Huis Michel, dat ondanks verschillende verbouwingen en herinrichtingen toch nog een gaaf bewaard burgerlijk interieur uit het einde

22 VAN GERVEN, J., 'Eclectistische architectuur in België', in: GRIETEN, S. (red.), *Vreemd gebouwd - Westerse en niet-Westerse elementen in onze architectuur*, Turnhout, 2002: 360

23 VAN LOO, A. (red.), *Repertorium van de architectuur in België van 1830 tot heden*, Antwerpen, 2003: 49

24 Ibid., 2003: 52

25 Ibid., 2003: 57

van de negentiende en eerste kwart van de twintigste eeuw heeft. Zelfs de aanpassingen die later werden uitgevoerd, zijn steeds gekenmerkt door historische continuïteit en kwaliteit. Het is met andere woorden niet zozeer elk element op zich dat erfgoedwaarde heeft, maar vooral het ensemble dat de burgerlijke architectuurgeschiedenis weerspiegelt.

ARCHITECTUURHISTORISCHE WAARDE

De architectuurhistorische waarde van het herenhuis wordt bepaald door exterieur en interieur. De oorsprong van de woning gaat ten minste terug naar de zestiende eeuw, waar de woning groeide vanuit het type Kempische dorpswoning. De verbouwingen die de woning aan het einde van de negentiende eeuw onderging waren zeer typerend voor de tijdsgeslacht en modeverschijnselen in die periode. Het uniformiseren van gevels is een gegeven dat zeer veel voorkwam in de negentiende eeuw. Menig historisch pand kreeg in deze periode een geritmeerde gevel, waarvan het oude metselwerk bepleisterd werd volgens de laatste mode, om tegelijk zo de bouwsporen aan het zicht te onttrekken. Ook het verhogen van de gevel en het aanpassen van de dakconstructie tot een minder stijl dak is kenmerkend voor het neoclassicisme. De eclectische achtergevel met eerder pittoreske elementen zoals het ajourwerk en het torentje, is dan weer kenmerkend voor achtergevels, waar men af kon wijken van de strengere neoclassicistische stijl en een romantischer beeld kon creëren. Het was immers zo dat veel steden stedenbouwkundige verordeningen vastlegden voor gevels geschilderd in witte of andere lichtere kleur. (oude foto's van de Markt tonen allemaal huizen met witte gevels) De architectuurhistorische waarde van het interieur situeert zich in de verschillende stijlen die werden toegepast. Zeer veel neoclassicistische woningen kregen salons en kamers in verschillende interieurstijlen. Zo werden lichte salons met pleisterwerk in Lodewijk XIV, XV en XVI (of soms een combinatie van de verschillende stijlen), vaak gecombineerd met donkerdere ontvangtsalons, fumoirs of kabinetten in een neo-renaïssancestijl, waarbij houten plafonds, zwaardere lambriseringen en muurbekledingen kenmerkend waren. De donkerdere neo-renaïssance-interieurs hadden een sterke mannelijke connotatie, de afwerking werd vaak gebruikt voor de ontvangstruimtes van de heer des huizes. De lichtere afwerkingen werden als vrouwelijk beschouwd, het was zeer gebruikelijk dat de salons waar mevrouw gasten ontving lichter van kleur en stijl werden ingericht.²⁶ Naast deze traditionele interieurelementen wordt de architectuurhistorische waarde van het interieur versterkt door de verschillende modernere materialen, die erg kenmerkend zijn voor de periode waarin ze werden toegepast.

ENSEMBLEWAARDE

De ensemblewaarde van huis Michel is groot, het huis heeft een bij elkaar passend geheel van samengestelde delen uit verschillende periodes. De belevingswaarde van het interieur hangt sterk samen met deze ensemblewaarde. Bij de beoordeling van een ensemble is de achterliggende gedachte dat een historisch gebouw ook als zodanig beleefd moet kunnen worden. Hoe meer de historische context werd aangetast, hoe moeilijker het is de historische beleving te ervaren en je te verplaatsen in de tijd. Het feit dat het dienstgebouw bewaard bleef, samen met een historische kelder, dienstrap, washuis met wasketel enzovoort, maakt dat 'het leven van toen' nog tastbaar is. Het ensemble hoeft niet alleen te bestaan uit architecturale elementen, ook de grote tuin met monumentale bomen maakt deel uit van dit burgerlijk ensemble. Hoewel de verschillende interieurelementen *an sich* geen opzienbarende erfgoedwaarde hebben, kan er aan het interieur van het gebouw toch een grote erfgoedwaarde worden toegekend. Dit heeft vooral te maken met de historische continuïteit van de verbouwingen, en de herkenbaarheid als zijnde een burgerlijk interieur in een traditionalistische trend. Hiermee is het interieur van huis Michel zeer kenschetsend voor haar bouwgeschiedenis. Het wegnemen van bepaalde elementen zal zijn impact hebben op de leesbaarheid van het gebouw en vermindert de ensemblewaarde.

²⁶ BERGMANS, A.; DE MAEYER, J. (ea), *Neostijlen in de negentiende eeuw: zorg geboden?*, Leuven, 2002: 48

CONCREET

Het herenhuis moet als ensemble bewaard blijven, maar dit wil niet zeggen dat de huidige situatie voor de toekomst bevroren moet worden of dat het gebouw vandaag ook niet zou mogen aangepast worden aan een nieuw programma. De bescherming van een herenhuis betekent niet dat de woonfunctie als herenwoning moet bestendig worden. De geschiedenis van het gebouw heeft overigens al duidelijk gemaakt dat dit gebouw voorheen als meergezinswoning werd gebruikt én dat men het heeft aangepast op maat van een dokterspraktijk. Dergelijke wijzigingen hebben onvermijdelijk altijd wel verstoringen van het voorgaande tot gevolg, maar hebben anderzijds ook soms gezorgd voor een verrijking van het pand. Een bescherming als monument mag niet geïnterpreteerd worden als een glazen stolp waarbij elk detail voor eeuwig en altijd wordt bevroren. Er is dus zeker geen bezwaar dat een gebouw een andere herbestemming zou krijgen. In tegendeel, herbestemming van erfgoed is een belangrijke basisvoorwaarde om het als monument in stand te houden, want een gebouw dat niet of onvolledig wordt gebruikt, wordt meestal ook niet goed onderhouden en beleefd.

Deze CHE-studie is echter géén herbestemmingsonderzoek en kan dus geen uitspraken formuleren over de ideale herbestemming. Men kan desgevallend een onderzoekspremie aanvragen voor een herbestemmingsonderzoek, maar dan gaat dat meestal over zeer moeilijke en complexe gebouwen waar men 'geen raad' mee weet. Dat geldt zeker niet voor dit gebouw: het heeft namelijk het voordeel dat het centraal gelegen is in het centrum, voldoende ruim is op menselijke maat en een relatief simpele draagstructuur en planopbouw heeft. Het is duidelijk dat de woning desnoods kan worden opgedeeld in verschillende eenheden, waarbij men meerdere *woonunits* kan overwegen of een deel dat voor beroepsdoeleinden wordt gebruikt. Een interne koppeling met één eigenaar blijft altijd ideaal omdat men dan geen interne gemene muur moet voorzien tussen de twee entiteiten. Indien men van het gebouw een hotel of een B&B zou wensen te maken, is het duidelijk dat men rekening zal moeten houden met andere reglementen en voorschriften die mogelijk een impact kunnen hebben op de erfgoedelementen van het pand. Maar zelfs dat kan onderzocht worden. Het is juist om die reden dat een CHE-studie de onderdelen opsomt die als waardevol moeten worden beschouwd, maar even goed dat niet elk aspect van het gebouw even waardevol is. De bedoeling van dit rapport is dan ook om op voorhand de parameters vast te leggen die zullen gehanteerd worden door de toekomstige gebruiker, ontwerper én erfgoedconsulenten van het agentschap Onroerend Erfgoed.

Vorgevel:

- integraal bewaren van de gevel, het terug afdichten van de deur uit 1951 in functie van het herstellen van de neoclassicistische salons is een mogelijkheid, maar dit hangt samen met het herstel van de ruimteconfiguratie in de tandartspraktijk. Om op een historisch eerlijke manier te werk te gaan kan men niet de ruimteconfiguratie uit 1887 herstellen en tegelijk de nieuwe voordeur uit 1951 behouden.
- restauratie van het oude vensterschrijnwerk. De glas-in-loodbeglazing heeft geen historische waarde en wordt bij voorkeur verwijderd en vervangen door een kleurloze restauratiebeglazing zonder onderverdeling. De beglazing kan beter isolerend zijn. Aan de binnenzijde moet het oorspronkelijke beslag zo veel mogelijk gerecupereerd worden.

Linkerzijgevel:

- onderzoek naar de bouwfysische staat van de cementering, bij voorkeur wordt deze hernomen in een dampopener materiaal. Dient onderzocht te worden door bijkomend materiaaltechnisch onderzoek of het aanwezige vocht in de muur het gevolg is van die cementering of van opstijgend vocht.
- behoud en restauratie van het waardevolle schrijnwerk

Rechterzijgevel:

- bij voorkeur wordt het ritme van de ramen hersteld en wordt de gevel in een passender materiaal afgewerkt, dat beter aansluit bij de bepleisterde vorgevel. Het huidige materiaal past niet bij het historische karakter van de woning en werkt storend voor erfgoedwaarde van de woning.

- de volumetrie van het verbindingsgedeelte en het dienstgebouw moet bewaard blijven
- dichtmetselen raampje wc in tandartspraktijk indien men de ruimteconfiguratie van de twee salons herstelt

Achtergevel:

- integraal bewaren van de gevel, er is een mogelijkheid om het dichtgemetselde venster van de gelijkvloerse verdieping terug open te maken
- behoud van alle ornamenten, waaronder de torenspits, de smeedijzeren bekroningen, gevelankers, windveren met ajourwerk, boeiboorden, enzovoort
- behoud en herstel van de knipvoegen én roodschildering
- behoud van het waardevolle schrijnwerk
- indien men het groene glas-in-lood wil vervangen is bijkomend onderzoek nodig om de ouderdom ervan te bepalen. Het groene glas is vermoedelijk niet oud, maar dit kan niet met zekerheid gesteld worden, in tegenstelling tot de beglazing van de voorgevel. Het groenere glas is bij beide gevels van een ander type. Het glas lijkt recenter te zijn, maar stoort de gevel niet. Maar het is dan ook weer geen bijzonder fraai glas-in-lood en niet onlosmakelijk verbonden met de eclectische stijl van de achtergevel. De formaten van de ruitjes lijken groot te zijn in vergelijking met ruiten van glas-in-lood uit het begin van de twintigste eeuw.
- het afdak boven het terras mag verwijderd worden

Dak:

- herstel van de natuurleien op het woonhuis, vervangen van de kunststofleien door natuurleien
- bebording van de zolder blijft bij voorkeur in het zicht, isolatie van het dak kan volgens het sarking-principe
- behoud van de Vlaamse pannen op het dienstgebouw, indien nodig kunnen ze vervangen worden door nieuwe Vlaamse pannen
- behoud van de oude schoorstenen
- behoud van de ijzeren dakvlakvensters, indien nodig kunnen deze vervangen worden door een nieuw dakvlakvenster naar historisch model. Dergelijke dakvlakvensters worden tegenwoordig nog geproduceerd, met betere isolatiewaarden.
- het bijplaatsen van dakkapellen en nieuwe dakvlakvensters moet weloverwogen zijn en passen binnen de uitstraling en het ritme van de gevel. Hiervoor is een bijkomende restauratiestudie nodig

Aanbouw:

- behoud van de gevels, restauratie van het fraaie oude schrijnwerk
- de recent toegevoegde garagepoort in de linkse travee wordt bij voorkeur terug verwijderd en vervangen door een deur naar oorspronkelijk model
- de later toegevoegde trap aan de achterzijde werkt niet storend en mag bewaard blijven. Indien men deze wil vervangen door een trap in het dienstgebouw is dit zeker mogelijk. Dit wel op een respectvolle manier t.o.v. het historische buitenschrijnwerk, de elementen in de wasplaats en de bakstenen vloer in de middelste garage.
- behoud van de scheidingsmuur tussen wasplaats en middelste garage, behoud van het schoorsteenkanaal
- de muur tussen de twee garages mag eventueel uitgebroken worden, mits men penanten op de buitengevels laat staan, die aangeven dat hier ooit een muur heeft gestaan

Tuin:

- behoud van de beuken en oude lindebomen
- behoud van de tuinmuur tussen woning 36 en 38
- bij voorkeur wordt de betonnen afscheiding heropgewaard door een passender materiaal
- behoud van de doorrit naast het huis, restauratie van de waardevolle smeedijzeren poort
- er is geen sprake van een tuinconcept dat bij het huis hoort, met uitzondering van de beuken en oude lindeboom mag de aanleg verbeterd en veranderd worden. Tevens is het verantwoordbaar een vijver of zwembad aan te leggen, of een gebouw aan de achterzijde van de tuin op te richten. Er zijn veel mogelijkheden voor de tuin maar ingrepen zouden wel moeten gebeuren met respect voor het historische pand.²⁷

Salons links van de inkomhal:

- integraal behoud van de interieurelementen, met uitzondering van het kamerbreed tapijt en het later toegevoegde behangpapier in de salon aan de tuinzijde
- bij het verwijderen van moderne behangsels moet men in het achterhoofd houden dat hieronder oudere afwerkingslagen bewaard kunnen blijven
- stratigrafisch onderzoek kan aangewend worden om ev. oude afwerkingslagen of plafondschilderingen in kaart te brengen
- behoud van de houtimitatieschilderingen
- de later aangepaste hoekschouw lijkt in een latere periode te zijn overschilderd. Bijkomend stratigrafisch onderzoek kan dit uitwijzen.

Inkomhal:

- de later toegevoegde tochtsas mag verwijderd worden
- de wandafwerking van het toilet mag aangepast worden
- behoud van de wandafwerking van de gang, met uitzondering van het later toegevoegde behangpapier
- behoud van de marmeren vloer en oude deurorpels
- behoud van het bepleisterde plafond, lijstwerk en rozetten
- behoud en herstel van de trekbel en ander beslag van de deur
- behoud en herstel van de deur naar het terras
- behoud van de trap, bij voorkeur wordt de traplift verwijderd
- verwijderen van de tapijten en loper op de trap
- behoud van de houtimitatieschilderingen

Tandartspraktijk

- herstel van de ruimtelijkheid van de twee salons. (dus verwijderen van de muren toegevoegd in 1951) Indien men ervoor kiest de ruimtelijkheid hier te herstellen, zou de nieuwe voordeur uit 1951 ook terug omgevormd moeten worden naar een raam, zodat de ruimteconfiguratie uit een bepaalde periode overeenstemt met de gevelconfiguratie uit dezelfde periode.

²⁷ Aangezien de tuin niet behoort bij de bescherming van de woning en enkel werd opgenomen in de Inventaris van het Bouwkundig Erfgoed, is sinds het nieuwe Erfgoeddecreet het advies van het agentschap Onroerend Erfgoed niet meer vereist in kader van een omgevingsaanvraag of kapvergunning

- het herstel van de ruimtelijkheid heeft voorrang op het behoud van de marbritetegels
- herplaatsen van de dubbele deur naar de inkom, recht tegenover de dubbele deur naar de vestibule
- sonderingen naar oudere afwerkingslagen zoals het plafond boven het verlaagd plafond en de mogelijk bewaarde schoorsteenmantel achter de nieuwe wandafwerking
- behoud van het relict van de schoorsteenmantel in de praktijkruimte
- behoud van het stucwerk
- bij herinrichting van de neoclassicistische salons kan stratigrafisch onderzoek de oorspronkelijke kleurstelling van de salons aan het licht brengen
- behoud van de raamtabletten in rouge royale

Kelder:

- behoud van de keldertrap en indeling
- behoud van de keldervloeren
- behoud van de gemetselde wijnrekken
- behoud van de gewelven (tongewelf en troggewelven)
- indien nieuwe doorboringen in de gewelven nodig zijn wordt dit bij voorkeur gedaan op plaatsen waar de oude gewelven reeds werden aangepast (zie bespreking kelder)
- behoud van witgekalkte muren
- herstel van de oude keldergaten, restauratie van de oude kelderramen, incl. hun beslag en ev. beglazing
- behoud van de oude opgeklampte deuren incl. hun beslag

Eetkamer:

- behoud van de ruimtelijkheid, d.w.z. de verbinding met de keuken. De verbinding met de tandartspraktijk mag herbekeken worden

Keuken:

- behoud van de diensttrap naar de eerste verdieping en zolder
- behoud van de verbinding met het washuis
- de wandtegels, plafondafwerking en vloer mogen aangepast worden
- herstel van de deur naar het terras
- het keukenraam werd al een keer vernieuwd en mag nog wel eens vernieuwd worden naar bestaand model

Wasplaats:

- behoud van de wasketel en schoorsteenmantel
- behoud van de oude paneeldeur tussen keuken en wasplaats
- behoud van het buitenschrijnwerk, incl. het oude beslag, de ijzeren glasroedes en oude beglazing

Garage (midden):

- de oude houten poort moet bewaard blijven
- de ruimte kan heringericht worden, maar de bakstenen vloer, kenmerkend voor de inrichting van remises of stallingen, wordt in geval van herbestemming best gerecupereerd.

Garage (links):

- de garagepoort wordt bij voorkeur terug door een deur vervangen
- er blijven geen waardevolle interieurelementen bewaard

Trap en overloop:

- het herstellen van de oorspronkelijk traphal-indeling is moeilijk en lijkt ook niet echt nodig te zijn omdat de trap past in het ensemble en comfortabel is
- bij voorkeur worden de traplift en traploper verwijderd
- bij voorkeur blijven de trap en overloop bewaard
- het tapijt mag verwijderd worden om de oude vloer terug bloot te leggen en hieronder eventueel isolatie en nieuwe leidingen aan te brengen. Oude vloeren moeten vervolgens wel teruggelegd worden. Dit geldt overigens voor de gehele eerste verdieping: alle later aangebrachte bekledingen mogen verwijderd worden, denken we aan tapijten, linoleum en vinyl. Oude houten planken blijven bij voorkeur bewaard maar mogen herlegd worden in functie van technieken
- behoud en herstel van het lijstwerk en de gipsen rozet

Ruimte 1.1:

- behoud van de schoorsteenmantel
- behoud van het lijstwerk, vlak bepleisterd plafond en rozet
- het behangpapier mag verwijderd worden (in het achterhoofd houden dat hieronder oudere afwerkingslagen bewaard kunnen zijn die wel waardevol zijn)
- verwijderen van de vinylvloer
- behoud van de paneeldeur naar de overloop

Ruimte 1.2:

- behoud van de twee oude paneeldeuren, met inbegrip van dessus de porte
- verwijderen van kamerbreed tapijt
- de huidige plafondafwerking heeft geen waarde
- behoud van de hoekschouw met marmeren schoorsteenmantel

Ruimte 1.3:

- de toevoeging van de marbritetegels kadert niet in de ensemblewaarde van het burgerlijke interieur, het behoud ervan is om deze reden geen *must*. De vermelding van dit product in voorgaande nota is louter om de aandacht te vestigen op een steeds zeldzamer wordend afwerkingsproduct. Het materiaal valt in dit gebouw hoe dan ook buiten de context van de neoclassicistische architectuur en eclectische burgerlijke salons, die aan de grondslag lagen van de bescherming als monument
- herstel van de vloer in een passender materiaal (het is best mogelijk dat onder de linoleum nog een vloer in marbrite bewaard blijft)
- het plafond heeft geen waarde en mag verwijderd worden

Ruimte 1.4:

- de muur tussen 1.4 en 1.5 mag eventueel weggenomen worden om te twee ruimtes tot een grote ruimte te verbinden
- de afwerking van wanden, vloer en plafond heeft geen erfgoedwaarde

Ruimte 1.5:

- behoud van de oude paneel deur naar de overloop
- de afwerking van wanden en plafond heeft geen bouwhistorische waarde
- de parketvloer is kwalitatief en blijft bij voorkeur behouden. Eventueel kan deze samen de met gelijkaardige parketvloeren in naastgelegen ruimtes herlegd worden

Ruimte 1.6:

- behoud van de ruimtelijkheid, de doorgang naar 1.5 is later en mag indien gewenst terug afgedicht worden. Hetzelfde geldt voor de deur naar ruimte 1.7
- behoud van de schoorsteenmantel
- behoud van het bepleisterde plafond en lijstwerk
- de parketvloer is kwalitatief en blijft bij voorkeur behouden. Eventueel kan deze samen de met gelijkaardige parketvloeren in naastgelegen ruimtes herlegd worden
- behoud van de oude paneel deur naar de overloop

Ruimte 1.7:

- de parketvloer is kwalitatief en blijft bij voorkeur behouden. Eventueel kan deze samen de met gelijkaardige parketvloeren in naastgelegen ruimtes herlegd worden
- behoud van de oude paneel deur naar de overloop en de oude houten dorpel
- de afwerking van wanden en plafond is niet waardevol
- de schoorsteenmantel mag indien gewenst verwijderd worden
- het schrijnwerk in de zijgevel is niet waardevol en mag worden aangepast
- het raam in de achtergevel is wel waardevol en dient behouden te blijven

Ruimte 1.8:

- behoud van de diensttrap en zoldertrap
- behoud van het vensterschrijnwerk

Zolder dienstgebouw:

- behoud van het oude schoorsteenkanaal
- behoud van de spanten
- de deur in de achtergevel mag aangepast worden en mag ook terug worden omgevormd tot een raam

Zolder:

- behoud van de meidenkamers met bepleisterde wanden en plafonds
- behoud van de oude paneeldeuren
- behoud van de mansardeverdieping met bepleisterd plafond boven het verbindingsgedeelte
- integraal behoud van de negentiende-eeuwse spanten en oude eikenhouten onderdelen van oudere spanten met telmerken en pen-en-gatverbindingen
- behoud van de bebording. Typologisch gezien bleef dergelijke bebording steeds in het zicht, indien het dak geïsoleerd wordt, gebeurt dit best volgens het sarking-principe
- behoud van het oude schrijnwerk in de linkerzijgevel en in de achtergevel
- behoud van de oude dakvlakvensters of vervanging naar bestaand model
- behoud van de oude rookkanalen
- behoud van de houten plankenvloer
- de spanten blijven bij voorkeur in het zicht
- behoud van de waardevolle bouwsporen en metselwerk vlechtingen in de zijgevels, bij voorkeur in het zicht of gekaleid

Bij restauratiewerken moet men steeds in het achterhoofd houden dat dit een gebouw is van enkele eeuwen oud. Dit wil zeggen dat onder nieuwe afwerkingslagen steeds oudere afwerkingslagen verscholen kunnen zijn. Concreet wil dit zeggen dat pleisterlagen niet zomaar afgekappt kunnen worden. Ter voorbereiding van restauratie- en herinrichtingswerken is het aangewezen een grondige restauratiestudie op te maken en plaatselijk bijkomend stratigrafisch en materiaaltechnisch onderzoek te laten uitvoeren. Voor dergelijke onderzoeken kan men een onderzoekspremie aanvragen bij het Agentschap Onroerend Erfgoed.

De deur en muur hebben een hoge erfgoedwaarde, ze maken deel uit van het laat-negentiende-eeuwse interieur. De deur stond aanvankelijk wel in het midden van de muur en mag dus terug verplaatst worden.

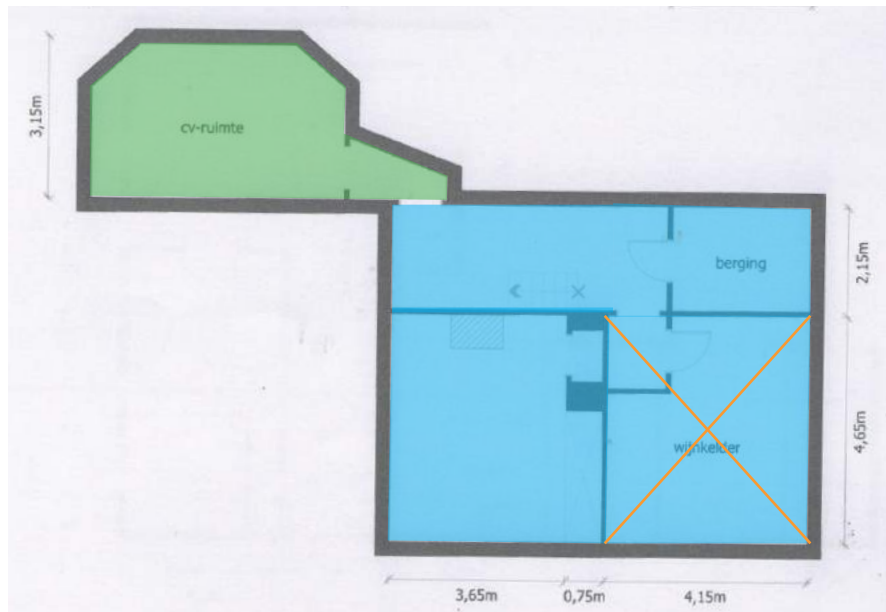
PLANMATIGE SYNTHESE ERFGOEDWAARDE

Elementen in het blauw ingekleurd zijn ruimtes en muurmassieven met **grote erfgoedwaarde**. In deze ruimtes zijn verschillende authentieke interieurelementen aanwezig en/of bleef de ruimteconfiguratie nagenoeg ongewijzigd bewaard. Blauw ingekleurde elementen zijn beeldbepalend voor het gebouw en moeten in functie van het behouden van de erfgoedwaarde van het gebouw bewaard, hersteld of gerestaureerd worden.

De groen ingekleurde elementen hebben een **positieve erfgoedwaarde**, wat wil zeggen dat de elementen niet meteen oorspronkelijk zijn, maar wel bijdragen aan de architectuurhistorische waarde van het gebouw en/of de ensemblewaarde van het interieur. Dergelijke elementen worden bij voorkeur bewaard, maar er kan iets vrijer mee worden omgegaan.

Elementen met een oranje inkleuring hebben **geen (of nagenoeg geen) erfgoedwaarde**. Aanpassingen zijn hier zeker mogelijk, mits men rekening houdt met het waardevolle schrijnwerk, de bewaarde schoorsteenmantels, de te behouden tussenwanden enzovoort. Het aanpassen van deze elementen moet gebeuren met respect voor de elementen met grote erfgoedwaarde.

Ruimtes waarin vooral de plafondbewerking een hoge erfgoedwaarde heeft en de wand- en vloerbewerking eerder een beperkte waarde hebben, worden oranje ingekleurd met een blauw kruis.

8 Literatuur en archief

LITERATUUR

ANTROP, M., *Perspectieven op het landschap*, Gent, 2015

BERGMANS, A.; DE MAEYER, J. (ea), *Neostijlen in de negentiende eeuw: zorg geboden?*, Leuven, 2002

BOT, P., *Vademecum historische bouwmaterialen, installaties en infrastructuur*, Alphen aan Maas, 2009

KNAEPEN, R., *Mol-Baelen-Desschel - 1559-1795*, Mol, 1892

KNAEPEN, R. en ANTROP, M., 'Gemene pleinnederzettingen in de historisch-rurale Kempen van België en Nederland' in: *Historisch geografisch tijdschrift*, 2002, nummer 1

REYDAMS, A., *De huizen der kom van het dorp Moll*, s.l., 1906

RUHE, H., *Het dorpswoonhuis in de Kempen*, Zaltbommel, 1980

VAN GERVEN, J., 'Eclectistische architectuur in België', in: GRIETEN, S. (red.), *Vreemd gebouwd - Westerse en niet-Westerse elementen in onze architectuur*, Turnhout, 2002

VAN LOO, A. (red.), *Repertorium van de architectuur in België van 1830 tot heden*, Antwerpen, 2003

ARCHIEF

Gemeentelijk Archief Molse Kamer voor Heemkunde:

- Bouwaanvragen, 1860-1890, nummer 846-E
- Bouwaanvragen, 1966 nummer 147
- Bouwaanvragen, 1988 nummer 17
- Onderzoek in meetboeken, uitgevoerd door de Kamer voor Heemkunde, 1582 tot 1889

Archief familie Michel:

- Akte notaris Verdonck bij aankoop van het huis door familie Michel-Vangenechten, 1951
- Bouwaanvragen, 1951, nummer 83046

Kadasterarchief provincie Antwerpen

- Mutatieschetsen 1865/157, 1887/39, 1889/70

MONDELINGEN BRONNEN

Informatie verstrekt door W. Wailliez, deskundige muurbekledingen KIK-IRPA (20-11-2018)

DIGITALE BRONNEN

Agentschap Onroerend Erfgoed:

- <https://geo.onroerenderfgoed.be/>
- <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/52720>
- <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/107516>

Erfgoedbank Mol, historische foto's huis Michel, geraadpleegd via <http://erfgoedbank.gemeentemol.be>, inventarisnummer:

- 54-3-C-22-148
- 1-65
- 49-5-013
- PK 2-8
- PK 2-66
- 54-3-C-22-148
- 85-A-065
- PK 1-65
- 49-21-026
- 54-3-C-22-24
- 54-3-C-22-13
- 49-4-004
- 49-4-031
- 104-7-001
- 49-5-010
- 49-5-011
- 49-5-013
- PK 2-148
- 54-3-C-22-109
- 54-3-C-22-34

Lincrusta:

- <https://lincrusta.com/about-us/> (14-11-2018)
- <http://pp.kikirpa.be/papierpeints/display.php?linkid=104&id=1003> (20-11-2018)

Marbrite:

- <http://naoorlogsebouwmaterialen.be/materiaal/glas-en-beglazing/> (19-11-2018)
- <http://patrimoineindustriel.be/fr/publications/actualite/+lespace-caviar-et-la-chapelle-de-verre-rappellent-le-passe-des-verrieres-de-fauquez> (19-11-2018)
- <http://www.crmsf.be/fr/actualite/il-%C3%A9tait-une-fois%E2%80%A6-la-marbrite-fauquez-les-sous-produits-2e-partie> (19-11-2018)
- <http://www.ronquieres.org/marbrite.html> (19-11-2018)

